ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

1996 ЙИЛ

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА ● ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ ● СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

4 октябр, № 40 (3377)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИГА!

Азиз ўқитувчилар, меҳрибон мураббийлар!

Сизларни касб байрамингиз — Халқ таълими куни муносабати билан чин кўнгилдан самимий табриклайман.

Доно халқимиз шарқона эҳтиром билан сизларни УСТОЗ деб эъзозлайди. Зеро, ёшларнинг қалбини уйғотадиган, уларнинг юракларида истеъдод булоқларини очадиган, инсоннинг ўзлигини танитадиган сиз — устозларсиз.

Азиз устозлар! Ватанимиз, заминимиз, дилимиз ва тилимиз мустақил бўлганига ҳам 5 йил тўлди. Ана шу давр ичида тарихимизнинг ўқилмаган саҳифаларидан, маданий ва маънавий меросимиздан ёш авлодни огоҳ этиш, уларда Ватанга бўлган меҳр-муҳаббатни тарбиялаш, ўзликни англаш, шунингдек, дунё тараққиётидан баҳра олиб давлатимизни ривожланган мамлакатлар қаторига олиб чиқадиган ворислар етиштириш борасида сизнинг ҳиссангиз беқиёсдир.

Илму маърифатда, маънавиятда жаҳонга машҳур бўлган шарқона мактабимиз бор. Ана шу улкан дарсхона анъаналарини жаҳон андозалари билан бойитиб, уни такомиллаштириб, ёш авлод онгига сингдириб борсангиз, улардан руҳий ва жисмоний соғлом авлод етиштирсангиз ҳақиқий ватанпарварлик бурчингизни адо этган бўласиз.

Маънавияти юксак, Ватанига содиқ авлодни тарбиялашдек машаққатли, шу билан бирга фахрли фаолиятингизда улкан муваффақиятлар тилайман ва барчангизга Оллоҳдан сиҳат-саломатлик, оилангизга тотувлик сўрайман. Шижоат, фидойилик, изланувчанлик сизларнинг ҳамиша ҳамроҳингиз бўлсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти

И. КАРИМОВ

Устозга таъзим

БИЗ ҲАМ КАМАРБАСТАМИЗ

Президентимиз Ислом Каримовнинг «Маънавият ва маърифат жамоатчилик маркази фаолиятини янада такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги Фармонини жамоамиз аъзолари ҳам катта шукроналик билан кутиб олдилар. Бу фармон нафақат маънавият соҳаси, балки шу соҳага яқин бўлган мутасаддиларнинг ҳам қалбларига қувонч бағишлади.

Истиқлол шарофати билан ота-боболаримиздан мерос қолган улкан маънавиятга эътибор кучайди, ўзбек халқининг бой маънавий мероси яна ўз жамолини кўрсата бошлади. Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар республика маркази томонидан олиб борилаётган ишлар ҳам келажаги буюк давлатимизнинг эртанги куни янада порлоқ бўлиши йўлидаги интилишлардан иборатдир. Марказ томонидан ташкил этилаётган «Тўй маросими қўшиқлари», «Бахши шоирлар ва оқинлар кўрик-танлови», «Алла ва бешик удумлари», «Чашма», «Оилавий ансамбллар ва катта ашула ижрочилари», «Барҳаёт сиймолар» каби кўплаб анъанавий тадбирлар туфайли халқимизнинг бебаҳо, дурдона маънавий мероси янгича талқинларда саҳналарга олиб чиқилмоқда. Ёшларнинг ота-боболаримиз меросига қизиқишлари кучайганлиги аждодларимиз меросининг юксаклигидан далолат бермоқда.

Марказ ташаббуси билан ўтказилаётган давра суҳбатлари, баҳс оқшомлари, семинар-кенгашларда асосий диққат-эътибор эртанги кунимиз ворислари бўлмиш ёшлар тарбиясига қаратилмоқда. Бу саъй-ҳаракатлар уларни бобокалонларимиз тарихидан огоҳ бўлишга, хайрли ишларни давом эттиришга илҳомлантирмоқда.

Марказ уюштираётган кўрик-танловларда тиллари яқин, диллари ҳамоҳанг, санъатлари туташ бўлган, Марказий Осиёда яшовчи ҳалқлар ижодкорлари ҳам иштирок этмоқдалар. Биз қўшни жумҳуриятлар мутасаддилари билан ҳамкорликда ишлаш режаларини белгилаб олмоқдамиз.

Тизимимиздаги 13 та халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар вилоят маркази, 2637 та клуб муассасаси, 13 мингдан зиёд бадиий ҳаваскорлик жамоаси, 300дан зиёд «Халқ» ва «Намунали» жамоалар қатнашчилари ҳам Фармонни катта ҳаяжон билан кутиб олдилар. Улар Фармонни ҳамда Президентимиз «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази ходимлари билан учрашувда кўтарган масалаларни чуқур таҳлил этган ҳолда ўз келгуси режаларини яна бир карра кўздан кечириб, янгидан янги вазифаларни белгиладилар. Чунончи, республикамизнинг тарихий масканларига илмий экспедициялар уюштириш, халқимиз маънавиятининг ҳали кўпчиликка номаълум бўлган сарчашмаларидан бугунги авлодни баҳраманд этиш, халқ ижодиёти намуналарини тўплаб нашр қилиш, уларни халқ истеъдодлари талқинида ижро эттириб келгуси авлодларга мерос қилиб қолдириш каби режалар ишлаб чиқилди. Қишлоқ, туман маданият марказлари фаолиятини янада такомиллаштириш, уларнинг ибратли ишларини республика бўйлаб кенг ёйиш тадбирлари белгиланди.

Миллий манфкурани шакллантириш, ёшларни умуминсоний қадриятларга, ота-боболаримиз меросига ҳурмат, Ватанга муҳаббат, Истиқлолга садоқат руҳида тарбиялаш барчимизнинг муқаддас бурчимиздир. Бас, шундай экан, биз Президентимиз ва ҳукуматимиз халқимиз бахт-саодати йўлида олиб бораётган ишларга камарбастамиз.

Халқ ижодиёти ва маданий маърифий ишлар республика маркази жамоаси номидан:

Д. ҲУСАНОВ, Ў. ТОҲИРОВ, Ш. КАЛОНХОНОВ, М. ҚОЗОҚБОЕВ

АФҒОНИСТОНДАГИ ВОҚЕАЛАР ХУСУСИДА

Бугунги кунда Афғонистондаги воқеалар бутун жаҳон жамоатчилигининг диққат марказида турибди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгашининг махсус мажлислари шу воқеаларга бағишланди. Шунинг учун ҳам жаҳон мамлакатларининг кўпчилигида оммавий ахборот воситалари Афғонистон ва унинг теварагидаги вазиятга асосий эътибор бераётгани табиий ҳолдир. Ўзбекистон Республикаси Миллий Хавфсизлик Кенгашининг навбатдан ташқари мажлисида Афғонистондаги мавжуд ташвишли вазият муҳокама қилинди.

Мажлисда Афғонистондаги сўнгги воқеалар, энг аввало «Толибон» ислом ҳаракати Кобулни эгаллагани, бу ҳаракат иштирокчиларининг таъсири мамлакатнинг жуда кўп жойига тарқалгани ҳамда босиб олинган ҳудудларда диний мутаассиблик тақозо этаётган бошқарув тажрибаси ҳамда турмуш тарзини зўрлик билан жорий этиш Афғонистонда ҳарбий-сиёсий вазиятнинг жиддий равишда чигаллашишига, шунингдек, Марказий Осиё минтақасида ва бутун дунёда жўғрофий-сиёсий ва ҳарбий стратегик вазиятнинг мураккаблашишига олиб келиши мумкинлиги таъкидланди.

Толибларнинг хатти-ҳаракатлари сиёсий курашнинг маърифий усуллари доирасидан ташқаридадир. Улар ўз сиёсий рақибларидан ғайриқонуний йўл билан жуда тезкор ўч олишни авж олдиргани ўта шафқатсизлик ҳисобланади.

Толиблар Кобулдаги БМТ ваколатхонаси ҳудудига бостириб кириб, Нажибулло, унинг оила аъзолари ва тарафдорларини ваҳшийларча ўлдирдилар, уларнинг жасадини дафн этмай, шаҳар марказида ҳамманинг кўриши учун қолдириб, таҳқирладилар. Бу ваҳшийлик ўрта асрдаги даҳшатли даврда эмас, бугунги кунда — XXI аср бўсағасида содир бўлганини тасаввур этиш қийин.

Толибларнинг инсон ҳуқуқларини кескин чеклашга қаратилган ҳаракатларини изоҳлаб бўлмайди. Улар хотин-қизларнинг рўмол ўрамай ва тан маҳрам ҳамроҳ бўлмаган ҳолда кўчага чиқишини, мактабда ўқишини, ижтимоий фойдали иш билан шуғулланишини тақиқлаб қўйишган. Улар ўрнатган тартиб бўйича аҳолининг Европача кийинишига, эркакларнинг эса соқол олдиришига йўл қўйилмайди. Ҳозирги кунда Кобул кўчаларида толиблар ўрнатган тартибни бузишга ботинган аёллар ва эркакларни калтаклаш ҳоллари қайд этилмоқда.

Раббоний ҳукумати қўшинлари, шунингдек, урушнинг узоқ давом этаётганидан ночор аҳволга тушиб қолган маҳаллий аҳоли толибларга тегишлича қаршилик кўрсатолмаётгани алоҳида ташвиш уйғотади.

Ҳозирги урушнинг афғон халқи манфаатларига ҳеч қандай алоқаси йўқ. Бу уруш турли уруғ-аймоқларнинг, жиноий тўдаларнинг ўз таъсир доирасини кучайтириш ва ҳокимиятни қўлга олиш учун очиқдан-очиқ курашига айланиб кетди.

Бу жафокаш мамлакат аҳолисининг кўп қисми тинч меҳнатдан маҳрум бўлиб, турмуш учун зарур воситалар асосан қурол кучи билан қўлга киритилишига кўникиб қолгани — Афғонистонда оғир вазият вужудга келаётганининг сабабларидан биридир. Мамлакатда таъсирчан ва кучли марказий ҳокимият йўқ. Жуда кўп қуролли тузилмалар парчаланиб, ўзларининг қабиҳ мақсадлари йўлида ўз ҳолича ҳаракат қилмоқда.

Ғарбдаги оммавий ахборот воситаларининг ёзишича, Афғонистонда содир бўлаётган воқеалар Тожикистондаги бугунги кундаги хавфли ҳарбий-сиёсий вазиятни янада чигаллаштириши мумкин.

Ўзбекистон қўшни давлатларда юз бераётган вазиятга бефарқ қараб тура олмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Афғонистонга қурол-яроғ етказиб беришни тақиқлаб қўйиш тўғрисидаги таклифни бир неча бор ўртага қўйди. Ўзбекистоннинг бу ташаббусини халқаро ҳамжамият, шу жумладан АҚШ, Россия, Европадаги кўп давлатлар кенг қўллаб-қувватлади. Айни пайтда бу таклифнинг аҳамиятини Президент Раббоний ва унинг тарафдорлари англаб етмадилар.

Ўзбекистон раҳбарияти бошқа манфаатдор давлатлар билан биргаликда тегишли маслаҳатлашув ва учрашувлар ўтказмоқда, мазкур можарони тинч йўл билан бартараф этишга кўмаклашиш юзасидан зарур чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалга оширилмоқда.

(ЎзА).

БОЛАЛАРИМИЗГА ҚАНДАЙ ЎЙИНЧОҚЛАР КЕРАК?

Кутилмаган ҳолат бўлди: Афандининг эшагидан тортиб астронавтлар гуруҳини фазога элтишга шай космик кемагача жамланган завод майдончасига кириб келган болалар худди аввалдан келишиб олгандек, эллик олти жойга ёйиб қўйилган ўйинчоқлар олдига бир текис сочилди. Кичкинтойларнинг уч-тўрт нафари картон қоғозда селкиллаган яйловни тўлдирган қоракўл қўй-қўзилар ёнига, бошқа бир гуруҳи буюк сиймолар — Алишер Навоий, Бобур Мирзо билан Нодирабегимлар қиёфаларини таниб олишга шошилишди. Капалакдай ясанган икки-уч қизалоқ «Буюк ипак йўли» бўйлаб тизилган туялардан бирини қўлга олиб, завқ билан томоша қила бошлади. Бу вақтда кўтарма супа устида сочилиб ётган машина қисмлари уюмини етти-саккиз ёшли болалар аллақачон ўраб олишган ва бу бўлаклардан космик кема ясашга ҳам улгуришган эди.

Ташкилотчилардан бирининг танбеҳи эшитилди:

— Қўл билан ушлаш мумкин эмас!

Бу гап дам-бадам такрорланиб турса-да, болакайлар ўйинчоқлар мажмуи билан «шахсан» танишув маросимини ўз ўрнига қўймоқда эдилар...

Ҳа, куни кеча Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Мактабгача тарбия ходимларининг малакасини ошириш бўйича доимий ишлаб турувчи республика курси билан «Ўзэлектроаппарат» акциянерлик жамияти ҳамкорликда ўтказган «Севимли ўйинчоқлар» республика танлов-кўриги бошланишидаёқ ана шундай ўзига хос, кутилмаган, табиий ҳолатларга бой бўлди.

Болалар оламини қандай ўйинчоқлар билан бойитиш лозим? Ўйинчоқлар қандай талабларга жавоб бериши керак? Болалар боғчаларида қандай ўйинчоқлар бўлиши зарур? Болалар ривожланишида ўйинчоқларнинг аҳамияти қандай? Республикада ўйинчоқ муаммосини ҳал этиш йўллари юзасидан таклиф ва мулоҳазаларни ўрганиш мақсадида уюштирилган мазкур кўрик-танловга турли вилоятлар, Қорақалпоғистон республикаси ҳамда пойтахтимизнинг турли болалар боғчаларининг тарбияланувчилари ва тарбиячиларидан вакиллар, ҳукумат аъзолари, Халқ таълими вазирлиги раҳбарлари, журналистлар, меҳмонлар қатнашдилар. Суҳбат ва мунозараларда болалар ўйнайдиган митти шилдироқдан тортиб замонавий ко-

(Давоми иккинчи бетда)

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ ГА ОБУНА БОШЛАНДИ

Мамлакатимизда чоп этилаётган газета-журналларга, шу жумладан «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигига 1997 йил учун обуна бошланди.

Азиз муштарийлар! Узоқ йиллик ижодий ҳамкорлигимиз келгуси йилда ҳам давом этишини истасангиз, обунани ўз вақтида расмийлаштириб қўйишни унутманг.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ўз анъаналарига содиқ қолиб, 1997 йилда ҳам мамлакатимиз ижтимоий-сиёсий, маданий-маънавий ҳаётига доир энг долзарб мавзуларда таҳлилий, баҳс-мунозарали мақолалар туркумини давом эттиради. «Ўзбеклар ва дунё», «Тарих ва тақдир», «Жума ўгитлари», «Руҳият иқлимлари» рукнлари остида босилаётган мақолалар янги йилда ҳам сизни хушнуд этади.

Мустақиллик даври адабиётининг энг яхши намуналаридан парчалар, мусиқа, кино, тасвирий ва амалий санъатга оид энг яхши тадқиқотлар газета саҳифаларида мунтазам бериб борилади.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» сизнинг ҳамроҳингиз бўлса мустақил мамлакатимизнинг дунё ҳамжамиятидаги ўрни, маданий алоқалари тўғрисида доимий равишда хабардор бўлиб турасиз.

Газета индекслари:

— якка тартибдаги обуначилар учун 64593

— ташкилотлар учун 64580.

КУРАШНИНГ ҲАМ ЎЗ ОДОБИ БОР

Акс садо

Афғонистонда кечаётган сўнгги воқеалар оддий бир фуқаро сифатида мени ҳам ташвишга солмоқда. Қонли можароларнинг даҳшатли томони шундаки, у қай ҳудудда юз бермасин, тинч аҳоли бошига оғир мусибатлар олиб келади. Инсон меҳнати, ақл-заковоти билан қурилган бинолар, иншоотлар, йўллар вайрон бўлади, неча минглаб одамлар уй-жойларидан, жигарбандларидан, ёр-биродорларидан жудо бўладилар. ШУ жиҳатдан қараганда, биз жафокаш афғон тупроғида тинчлик, тотувлик, тезроқ барқарор бўлишини, мамлакат ҳаёти осуда изларга тушишини истаймиз. Мустақил Ўзбекистоннинг, юртбошимиз Ислом Каримовнинг, бутун халқимизнинг нияти ҳам шу — афғон муаммоси ҳар қандай четдан аралашувларсиз, тинч йўл билан ҳал этилмоғи керак. Мамлакатимиз раҳбари бу ҳақдаги конкрет таклифларини нуфузли минбарлардан туриб бир неча бор ўртага қўйди ва кўпчилик Ўзбекистоннинг самимий тинчликсевар ниятини тўғри тушунди.

Бугунги ташвишимнинг боиси шуки, Қобулни эгаллаган «Толибон» ислом ҳаракати аъзолари ўз мақсадларига эришишда халқаро ҳуқуқ нормаларига тўғри келмайдиган воситалардан ҳам фойдаланмоқдалар. Рақибларидан ғайриқонуний, ғайриахлоқий йўл билан ўч олиш, фуқаролар ва айниқса, хотин-қизларнинг ҳақ-ҳуқуқларини чеклаб қўйиш каби хатти-ҳаракатларни мутлақо оқлаб бўлмайди. Ҳали шу чоққача ҳеч ким зўравонлик, сиёсий пала-партишлик билан ўз мақсадига етган эмас. Аксинча, бундай ҳолатлар мамлакатдаги шусиз ҳам чигал, мураккаб вазиятни янада оғирлаштиради, халқнинг жафоси ортади. Буни чуқур ўйлаб кўрмоқ керак.

Турсунали АЗИЗОВ,
Олтиариқ

ХЕВАНИНГ 2500 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

Эркин РАҲМОНОВ, Хева шаҳар хокими, Ўзбекистон Олий Мажлиси депутати

КЎК ГУМБАЗ ОСТИДАГИ МЎЪЖИЗА

Истиқлол шарофати туфайли шаҳримизнинг иқтисодий ва маданий тараққиёти учун катта истиқболлар очилди. Қисқа давр мобайнида шаҳарнинг чиройига чирой қўшилди, унинг чегаралари кенгайди, янги Касмаобод, Ғовик-йўлдош шаҳарчалар барпо бўлди.

Шаҳарда тадбиркорлик, халқ ҳунармандчилиги кенг ривожланмоқда. Қўшма корхоналар барпо этилмоқда. Чет эл фирмалари билан самарали ҳамкорлик йўлга қўйилмоқда.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг обрўли ташкилотларидан ҳисобланган ЮНЕСКО шаҳримизнинг жаҳон цивилизацияси олдидаги тарихий хизматларини қадрлаб, уни ЮНЕСКО ҳисобига олди. Бу тадбир шаҳарнинг келгуси истиқболи, унинг муҳофазаси ва ривожланиши учун катта имкониятлар яратади.

Шаҳримизнинг юбилейини нишонлаш ҳақидаги ҳукумат қарори биз хеваликларга катта куч ва рағбат бағишлади. Шу асосда шошилинч тадбирлар ишлаб чиқилди.

Бугун биз Президентимизнинг халқ депутатлари Хоразм вилояти Кенгашида вилоятимиз ва шаҳримиз истиқболини белгилашга, айниқса унинг тарихий обидаларига, сайёҳликни ривожлантиришга, қадимий ҳунармандчиликни қайта тиклашга оид қимматли таклиф ва мулоҳазаларини амалга ошириш чора-тадбирларини кўрмоқдамиз. Қадимий шаҳардаги мавжуд 112 ёдгорликни қайта таъмирлаш учун кенг кўламда ишлар олиб борилмоқда. Мусо Тўра, Муҳаммад Аминхон, Ислом Хўжа, Дўст-Алам, Бекажон-Бека, Паҳлавон Маҳмуд, Оллоқулихон каби мақбараларни қайта таъмирлаш ишлари қарийб ниҳоясига етказилмоқда.

Тарихий ва маданий ёдгорликларни таъмирлашнинг асосий қисми Хева махсус илмий таъмирлаш устахонаси зиммасига тушади. Бироқ, бу борада муаммолар ҳам йўқ эмас. Истардикки, алоқадор вазирликлар белгиланган тадбирларни пайсалга солмай юбилей объектларини тезроқ қуриб битказсалар, нур устига нур буларди. Тўй нишонланадиган кунгача маданий-маиший объектлар қуриш, кўча ва майдонларни ободонлаштириш, кўкаламзорлаштириш, бунинг учун маблағлар тўплаш, хайриялар, шанбаликлар уюштириш доимий диққат эътиборимизда турибди.

Тўйга тўёна билан бориш халқимизнинг азалий удумларидан ҳисобланади. «Хева гилами», «Хева сополи» ҳиссадорлик жамиятлари қадимий шаҳар меъморчилигини акс эттирувчи турли ҳажмдаги гиламлар ҳамда эсдалик совғаларини ишлаб чиқаришга киришдилар. Шунингдек, бошқа меҳнат жамоалари ҳам муборак кунни муносиб кутиб олиш учун астойдил меҳнат қилмоқдалар.

Шаҳардаги маданият, санъат ҳамда ижодий жамоалар байрамга ўзига хос совғалар тайёрламоқдалар. Юбилейга атаб «Хева» рангли-суратли ва безакли альбом нашр қилинди, «Хева қомуси» энциклопедияси ва бир қанча тарихий-бадиий китоблар нашр қилиниши мўлжалланмоқда.

Вазирлар Маҳкамасининг шаҳар юбилейини нишонлаш тўғрисидаги қарорида ер ости сувлари белгиланган меъёрларда бўлишини таъминловчи чора-тадбирлар ишлаб чиқиш, сайёҳларга хизмат кўрсатишни яхшилаш алоҳида кўрсатиб ўтилган. Шу мақсадда сув хўжалиги тресты бўлинмалари атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ҳамда экологик ҳолатни яхшилаш бўйича амалий ишлар олиб бормоқдалар.

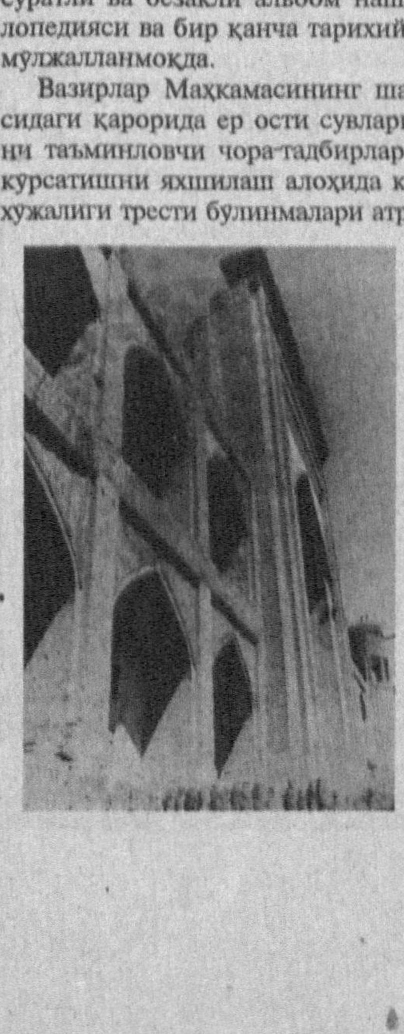

Қадрдон шаҳримизнинг йигирма беш асрлик тўйини нишонлаш учун шаҳар ташкилотлари, фуқаролари ҳам қараб турмаяптилар. Ҳар бир уй, кўча, маҳалла, йўллар, майдонлар, хиёбонлар, ариқлар доимо назорат остида. Кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштириш икки ойлигида ҳар бир фуқаро яхши ниятлар қилиб бештадан мевали ва манзарали дарахт кўчатлари ўтказдилар. Корхона, ташкилот, муассаса ва жамоа хўжаликлари ҳар ҳафтада озодалик соатларини ўтказиб, ўз ҳудудларида доимий тозаликка эришишни таъминламоқдалар.

Ўтган йили ЮНЕСКО бош директори Федерико Майор жаноблари шаҳримизда бўлганларида Хева осори-атиқаларидан ҳайратланиб, булар Шарқнинг олмослари, дур-гавҳарлари деди. Тарихий-маданий ёдгорликларни таъмирлашда, асрашда, муҳофаза қилишда ЮНЕСКО ҳам яқиндан ёрдам беражагини билдирди.

Дунёда 107 шаҳар, шу жумладан, Хева ҳам Жаҳон мерос шаҳарларининг рўйхатига киритилган. Ўтган йили июл ойида Норвегиянинг Берген шаҳрида қадимий шаҳарларнинг анъанавий симпозиуми ўтказилди. Фойдали мулоқотлар бўлди. Энг муҳими, фикрлар бир жойдан чиқиб, ўтмиш меросни асраб-авайлаш борасида биргаликда ҳаракат қилишга келишиб олинди.

Ўтаётган ҳар бир кунимиз бизни шаҳримиз тўйига тобора яқинлаштирмоқда. Шу билан бирга масъулият, қувончли ташвишлар ҳам ортиб бормоқда. Нега деганда азалдан меҳмондўст, кўнгли очиқ халқмиз, бизни йўқлаб келганларга боримизни тўкиб сочамиз. Демак, катта тўйни кутаётган эканмиз, тараддудимиз ҳам шунга муносиб бўлиши керак-да. Масалан, Хевада туғилиб ижод этган, жаҳоншумул алломалар Ал-Хоразмий, Беруний, Паҳлавон Маҳмуд, Маҳмуд Замахшарий, Нажмиддин Кубро, Огаҳий, Мунис каби буюк элдошларимиз шарафига хиёбонлар ташкил этиш, уларнинг ҳайкалларини ўрнатиш пайти келди. Бундай табаррук сиймолар ҳаёти ва ижодига бағишлаб алоҳида музейлар ташкил этиш устида иш олиб борилмоқда. Хевани Самарқанд, Бухоро, Шаҳрисабз, пойтахт Тошкент билан боғлайдиган катта замонавий Бош бекат ишга тушади. Хуллас, муаммолар кўп.

Шаҳримиз азалдан «Буюк ипак йўли»да жойлашган шаҳар. Шу нуқтаи назардан, Хева шаҳри ва туманини эркин иқтисодий ҳудудлар тоифасига киритилса ўйлайманки, унинг иқтисодий, маданий ривожланиши учун кенг имкониятлар яратилган бўлур эди.

Мен Хеванинг ҳокими ва фуқароси сифатида ишонтириб айтаманки, хеваликлар кўк гумбаз остидаги мўъжиза, деб ном олган қадимий шаҳримизни янада гуллатиш учун ижодий меҳнатларини аямайдилар.

МАЪНАВИЯТ — МУСТАҚИЛЛИК ТАЯНЧИ

Ўзбекистон Президентининг Республика маънавият ва маърифат жамоатчилик марказининг фаолиятини кучайтиришга йўналтирилган фармони соғлом маънавият учун ҳаракатга жиддий турткн бўлди.

Биз ушбу мақолада маънавиятни ривожлантиришнинг бугунги кунда энг долзарб бўлган ва айни пайтда жаҳон халқлари тажрибасида синалган баъзи тамойиллари ҳақида тўхталмоқчимиз.

Биринчи тамойил: — «Ватан — энг олий макон. У — меникидир!» Буни ватанпарварлик тамойили деб атайлик. Юртимизнинг ҳар бир фуқароси бу тамойилни ўзининг ҳаёт шоири деб ҳаракат қилсагина, унинг бойлигига бойлик, шуҳратига шуҳрат қўша олади. унинг тақдирига бефарқ қарамайди. Юртимизнинг равнақ топиши учун фаол кураш олиб боради.

Болтиқбўйи мамлакатларида мустақилликнинг дастлабки кунларида рўй берган бир ҳодисани эсга олайлик: ўша даврларда дўконларда моллар ҳали танқис бир пайт эди. Шу туфайли Эстония ҳукумати дўконлардаги айрим моллар фақатгина Эстония фуқароларига сотилиши ҳақида фармон чиқарди. Шу пайтлари қўшни республикадан борган бир киши эстон йигитига мурожаат қилди:

— Биродар, сиздан илтимос, менга ўзингизнинг номингиз билан битта болалар костюмини олиб беринг, сизга қўшимча пул бераман.

— Оғайни, сиз эстонларни билмас экансиз. Биз юртимизда чиқарилган қонун-қоидаларни оёқ ости қилмаймиз. Юртимиз қонунларини пулга сотмаймиз...!

Бу ҳам ватанпарварликнинг бир кўриниши. Бизда ҳам ватанпарварлик тарбияси шу даражага кўтарилиши лозимки, юртимизнинг ҳар бир фуқароси юрт манфаатларини жондан ортиқ ҳимоя қилсин. Бунинг учун юртга меҳр-муҳаббат ҳисси тарбияланиши керак. Бундай муқаддас туйғу ҳар бир хонадонда, боғча ва мактабда, ўқув юртлари ва ишхоналарда тарбияланиши, қадрланиши ва эъзозланиши лозим. «Мен — Ўзбекистон фарзандиман» деган фикр ҳар бир фуқаро қалбини фахр ва ғурур ҳиссига тўлдирсин. Бу борада юртимизда ҳали жуда кўп ишлар олиб борилиши лозим. Ватанпарварлик тарбияси арзимас майда-чуйда ҳодисалардан тортиб давлат аҳамиятига молик йирик тадбирларда ҳам ҳисобга олиниб борилиши керак.

Иккинчи тамойил: «Энг олий қадрият — инсон». Инсон инсон сифатида қадрланмаса, у ватанпарвар ҳам бўлмайди, у на юртининг, на ўзининг қадрига етади. ўз қадрини, шаънини ҳимоя қилаолмайдиган инсон ўзганинг қадрига, Ватан ва юртнинг шаънига ҳам бефарқ бўлади. Лоқайдликнинг илдизи мана шу жойда.

Мустақиллик мулкнинг ўз эгасига қайтишига шароит яратди. Бу айни пайтда қадриятларнинг ҳам, юртнинг ҳам ўз эгасига қайтарилишидир. Бу жараённи амалга оширишда инсон қадр-қиммати, унинг шаъни-обрўсини ҳимоя қилиш — инсоннинг инсон сифатида, юртнинг фарзанди сифатида ўзини англашига, юрт ва Ватан олдида масъуоиятни ҳис қилишига шароит яратади.

Бу борада тарихий хотирани тиклаш жуда муҳимдир. Тарихий хотира инсонни нафақат шахс сифатида, балки қандай ижтимоий гуруҳга, қандай цивилизацияга мансуб эканлигини англашига йўл очади. Инсон ўз юртининг, миллатининг, халқининг қандай ютуқлари бору қандай етишмовчиликлари, қандай афзалликлари бору, қандай заифликлари борлигини англаб етади. Юртда нимани кўпроқ ривожлантириш, нималарга кўпроқ эътибор қилиш керак эканлигини равшан тушунадиган бўлади.

Республикамизда инсон ва унинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, мамлакатимизда тарихий қадриятларни жонлантириш, буюк аждодларимизнинг хотираларини тиклаш, уларга бағишланган анжуманлар ўтказиш, музейлар ташкил қилиш, қадамжоларни ободонлаштириш каби ишлар фаол олиб борилмоқда. Лекин, бу жойда яна бир масала хусусида тўхталишга тўғри келади, бу ҳам бўлса муайян инсон тақдири масаласи. Ҳукуматимиз юртимизда ҳар бир инсоннинг фаровон яшаши учун зарур шароитларга эга бўлиши масаласига жиддий эътибор қаратмоқда. Аммо бу вазифалар бир қатор тўсиқлар туфайли мукаммал ёки охиригача амалга ошмай қолмоқда. Бунинг биринчи сабаби, кўпчилигимизнинг ўз тақдиримизга бефарқ қарашимиздир. Собиқ тузум шароитида ишлаб-чиқаришнинг марказлашуви айрим эҳтиёж молларининг етказиб берилишига мослаштирилган эди. Бу марказлашувга барҳам берилди. Энди эса кўп нарса ўзимизга, фаоллигимизга боғлиқ. Иккинчи бир муҳим сабаб, муайян жойдаги таъминот тизимини шакллантиришга масъул бўлган раҳбарларнинг ўз вазифасига масъулият билан ёндошмаслиги, ўзининг шахсий манфаатини бошқалар манфаатидан устун қўйиш. Бундай ҳол ижтимоий адолат тамойилига зарба беради, адолатсизлик ва тенгсизликка йўл очади, маънавий муҳитнинг соғломлигига путур етказади. Бундай шароитнинг вужудга келишига айни пайтда шу жойда яшовчи аҳолининг лоқайдлиги, бефарқлиги, ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қила олмаслиги ва ҳатто бундай ҳуқуқларини билмаслиги ҳам сабаб бўлади. Биз ҳуқуқий фуқаролик жамиятини қуриш йўлидан бормоқдамиз. Бунинг учун эса, ҳар бир фуқаро ўз ҳақ-ҳуқуқларини, бурчларини яхши англай олиши, улардан фойдаланиш йўлларини билиши, ҳуқуқий жиҳатдан саводли бўлиши лозим.

Бефарқлик, лоқайдлик, ҳуқуқий тартибларнинг бузилиши тенгсизлик ва адолатсизликнинг кучайишига, порахўрлик, танишбилишчилик, маъмурчилик ва бюрократизмнинг жонланишига олиб боради. Бу эса ўз навбатида маънавий муҳитнинг ёмонлашувига сабаб бўлади. Бу масалага маънавий муҳит бузилган жойлардаги маъмурлар, раҳбарлар биринчи навбатда жавобгардирлар. Шунинг учун ҳам маънавиятни кучайтиришда ҳокимларнинг масъулиятини ошириш масаласига Республикамиз Президенти алоҳида эътиборини қаратди. Ишбилармон раҳбар энг аввало аҳолининг энг зарурий эҳтиёжлари қандай қондирилаётганлигини доимо назорат остига олади, шу жойдаги аҳолининг нимага муҳтож, нимага эътиборсиз эканлигини ҳар тарафлама ўрганади, шу аҳолининг қўлидан нималар келиши мумкинлигини режалайди, халққа хизмат кўрсатувчи муассасаларнинг қандай фаолият кўрсатишини доимо текшириб туради, бу соҳани ривожлантириш учун жиддий чоралар кўради, қонун-қоидаларга ўзи ҳам, бошқаларнинг ҳам қатъий риоя қилишини талаб қилади, адолатсизлик ва тенгсизликни вужудга келтирувчи сабабларни фош этади, жиноятчиларнинг жазоланишини таъминлайди.

Учинчи тамойил: «Мулкнинг энг олий шакли — интеллектуал мулк ва инсон фаолиятининг энг олий тури — интеллектуал меҳнат». Жамият тараққиётининг асосий ҳаракатлантирувчи кучи — инсон ақл-идроки, тафаккуридир. Мана шу куч туфайли цивилизация пайдо бўлган, яшайди ва ривожланади. Шундай экан, республикамизда мўътадил иқтисодиёт, соғлом маънавият, фаровон ва тинч ҳаётни, мустаҳкам мудофаани вужудга келтириш учун мана шу қудратли кучни сақлаб қолишга, тараққий эттиришга алоҳида эътибор бериш керак бўлади. Ҳозирги пайтда юртимизда интеллектуал кучларнинг манфаатларини ҳимоя қилиб, уларни эркин ижодий фаолият билан шуғулланишларига шароит яратиш ва ижтимоий жиҳатдан муҳофазага олиш жуда долзарб вазифадир. Галдаги вазифа республикамизда ахборотлар банки тизимида «интеллектуал мулк» банкини ташкил этиш, бу банкнинг бошқа мамлакатларнинг ахборот банклари билан компьютерлаштирилган модем алоқаларини ташкил этишни тезлаштиришдан иборатдир. Бугунги кунда халқаро ахборотлар тизими билан йўлдошлар орқали боғландик, аммо республикамиз миқёсидаги ахборотлар тизимини ташкил этишимиз кечикмоқда.

«Интеллектуал мулк» банкини бойитиш илм-фан равнақи билан бевосита боғланган. Илм-фаннинг равнақ топишида эса тафаккур эркинлиги алоҳида аҳамиятга эга. Республикамиз Президенти Олий Мажлис минбаридан туриб, маънавиятнинг муҳим вазифаларидан бири тафаккурни турли мафкуравий тазйиқлардан озод қилишдан иборат деб кўрсатди. «Мустақил бўлмаган тафаккур ижод қилишга қодир эмас, «қул» тафаккур янгиликни яратишдан маҳрумдир» — деб таъкидладилар. Ҳақиқатан ҳам озод тафаккургина янгиликни бунёд қила олади, ижод қила олади. Тафаккур озод бўлиши учун эса тафаккур қилувчи иқтисодий жиҳатдан мустақил бўлиши лозим. Шундай экан, олимларнинг меҳнатига муносиб ҳақ тўлаш масаласи ҳақида ўйлаш вақти ҳам етиб келди. Олимнинг меҳнати нина билан қудуқ қазишга ўхшаш машаққатли ишдир. Гарчи ҳамма қазилган қудуқлардан ҳам сув чиқавермаса-да, олимнинг қудуқни нина билан қазганлиги қолаверади. Шундай экан, олимнинг меҳнатига доимо прагматистик талаб қўйиш ҳам ўринсиз.

Тўртинчи тамойил: «Вақт — энг олий бойлик». Бу тамойилнинг мазмуни вақтнинг ҳар бир лаҳзасида маънавий ва моддий бойликларни яратиб бориш, бетўхтов фаолиятда бўлиш, вақтнинг ҳар бир лаҳзасини бой бермаслик, вақтнинг беҳуда сарфланишига йўл қўймаслик каби маъноларни беради. Вақт ҳақиқатан ҳам энг қимматли бойлик. Буни ижтимоий вақт жуда катта шиддат билан оқаётган ҳозирги асримизда, айниқса, мустақиллик туфайли юртимиз ҳам жаҳон ҳамжамиятига кириб бораётган бир пайтда янада кучлироқ ҳис қилмоқдамиз. Бугун бой берилган лаҳзалар эртага йилларга тенг бўлишини, бугун бой берилган бир сўмлар эртага миллионларга айланиши мумкинлигини яхши англаб етишимиз лозим. Шундай экан, орқага қайтмайдиган вақтни фақатгина шиддатли ижтимоий ҳаракат билангина қувиб етиш мумкин. Вақтни тежаш айниқса, эски тузум шароитида жаҳон ҳамжамияти тараққиётидан орқада қолган бизнинг юртимиз учун тақдириломон аҳамиятга эгадир. Буни ҳар бир фуқаро яхши англаши лозим. Президентимиз маънавият ва маърифат маркази ходимлари билан учрашувда вақтнинг жуда тез ўтаётганлиги, бу айниқса, ёш улғайган сари кучлироқ сезилишига эътиборни қаратди. Бу ижтимоий вақт тушунчасига оид гап бўлиб, вақтнинг ўтиши ижтимоий ҳодисалар мазмуни билан белгиланади. Вақтни қанчалик мазмундор ўтказсангиз, яъни вақт давомида қанча кўп ҳодисаларга дуч келсангиз, вақт шунчалик тез ўтгандай бўлиб туюлади. Шу сабабли ҳам ёшларда ҳодисалар мажмуаси қанчалик кам бўлса, вақт шунчалик «секин» ўтгандек туюлади. Шу сабабли ҳам кам ҳодисалар ва кам масъулият гирдобида бўлган одамларга нисбатан, кўп ҳодисалар ва масъулиятлар орасида куйиб-ёнувчилар вақт тез ўтишидан шикоят қилишади. Бекорчи, дангасалар эса вақтнинг секин ўтишидан нолишади.

Шу жиҳатдан, очиқ тан олишимиз керак, ўтган даврлар мобайнида мустамлака мамлакат сифатида бизда вақтнинг орқада қолиши рўй берди. Мустақилликка ўтишимиз билан, мана шу йўқотилган вақтни қайтариб олиш имконияти вужудга келди. Энди, ҳар бир сонияни, ғанимат билиб бойлик яратишга, бундай ишдан республикамиз фуқароларининг ҳеч бири четда турмаслигига эришишимиз зарур. Бунинг учун бир қанча ижтимоий вазифаларни амалга оширишимизга тўғри келади. Булар — аҳоли бандлиги масаласи, ҳар бир кимсанинг иш билан таъминланганлиги, ҳар бир иш ўрнининг узуксиз ишлаши, иш жойларидаги технологиянинг замона талабларига жавоб бериши, иш жойларида ишнинг мўътадил боришини таъминловчи маънавий соғлом муҳитнинг шаклланганлиги ва бошқалардир.

Бу жойда маънавиятнинг муҳим вазифаси — хусусий вақтимизни, (буни шахсий вақт маъносида тушунмаслик лозим), республикамиз ҳаётига алоқадор хусусий вақтнинг мазмундор бўлишини таъминлашдан иборат. Носоғлом маънавий муҳит хусусий вақтнинг беҳуда исроф бўлишига, ресурсларнинг ўз ўрнида ишлатилмаслигига шароит яратади. Шундай экан, маънавий муҳитни соғломлаштириш вақтни бошқаришга ҳам имкон беради. Республикамизнинг хусусий ижтимоий вақтини оқилона бошқариш мустақилликнинг муҳим таянчларидан биридир.

Б. ТЎРАЕВ,
фалсафа фанлари доктори, Республика маънавият ва маърифат жамоатчилик маркази етакчи мутахассиси

Сизга аталган учрашув

ЮРАКЛАРГА КЎЧИБ ЯШАЙДИ

Дилнишин бир суҳбат. Фарғоналик машҳур ҳофиз Таваккал Қодиров созандалик маҳорати ҳақида: «Қалби чиройли санъаткоргина чиройли куйлай олади. Меҳрнинг хамиртурушида етилмаган куй одамлар вужудига нур бўлиб киролмайди...», — деган эди.

Нозиктаъб шинаванда битта соз ўнта машшоқнинг қўлида ўн хил овоз чиқаришини, битта куй ўнта созанданинг қўлида ўн хил мавж бериб янграшини ҳис этади. Бироқ, ҳофиз назарда тутаётган, одамлар вужудига нур бўлиб кирувчи санъатта, шинавандани ўз меҳру синоатлари уммонига ғарқ этиб, минг бир туғёну эҳтирослар тўлқинида сармаст энтиктирувчи, изтироблар, ҳаяжон ва наъшидалар селида девонавор ўйнатувчи куй дунёсига муҳрдорлик бахти ўша ўнтадан биттасига насиб этган бўлсаям, шунинг ўзи сизу биз учун жуда катта бойликдир.

Қўшиқ Қўқонда туғилади, Андижонда унга куй басталаниб, Марғилонда ижро этилади, деган ибора бор. Мен кўплаб санъат ихлосмандлари қатори бу гўзал ва ҳаққоний фикрга тўла қўшиламан, андижонлик, марғилонлик даҳо санъаткорлар пойига таъзим бажо келтираман. Бироқ айни пайтда, қўқонлик созанда ва бастакор Рафиқжон Аҳмедовни эсласам, менинг назаримда қўшиқ ҳам, куй ҳам, унинг ижроси ҳам — ҳаммаси Қўқонда вужудга келаётгандек туюлаверади...

Рафиқжоннинг ўзи бир қўшиқ. Унинг руҳий олами, маънавият дунёси сирли бир китоб, ҳали авж пардалари ниҳон бир куй.

Созанда халқ ёхуд фалончи яратган фалон куйни рисоладагидек ижро этганида эмас, балки чалинаётган куй бевосита ижрочининг қалб нидоси бўлиб янграган чоғда, тингловчилар юрак торларини жунбушга келтирганида, дарду қувончларга, умид ва орзуларга батамом сингиб кетганида созанда ҳам, куй ҳам ўз қадру қимматини топади.

«Ҳеч кимса онадан шоир ёки... санъаткор бўлиб туғилмайди, дейишади. Лекин аслида онадан шоир,санъаткор бўлиб туғилганлар йўқ эмас. Ҳеч бўлмаганда, мингтадан, ўн мингтадан биттаси шундай. Биз эса, кўпинча туғма иқтидорлар билан қўлбола иқтидорларни бир рўйхатга киритиб, барчасига бир хил жома бичамиз» — беихтиёр устод Абдулла Қаҳҳорнинг шу сўзларини эслайман.

Мана, Рафиқжон камонда «Муножот»ни ижро этяпти. Созанданинг ўзи гўё кўздан ғойиб бўлгандек, у бор вужуди билан шу азим Нола уммонига чўкиб, сингиб кетгандек...

Эшилиб, тўлғаниб инграйди куй,
Асрлар ғамини сўйлар «Муножот».
Куйи шундай бўлса ғамнинг ўзига
Қандай чидай олар экан одамзот!

Созандага эргашиб, шоир эътироф этган ғайриисоний ғамандуҳлар, асрлар қалбида, кўзларида тош қотган армонлар оҳидек инграётган Куй қўйнига бошқалар ҳам сингиб, ғойиб бўлиб бораётгандек туюлади. Камон камон бўлиб эмас, Рафиқжоннинг ўзи бўлиб, созанданинг дил тубидан тўлғаниб, ингранйб чиқаётган аччиқ ва ситамли нидо бўлиб янграйди.

«Чўли Ироқ», «Наврўзи Ажам», «Насри Уззол», «Чоргоҳ», «Насруллои», «Дугоҳ», «Баёт»... Миллий мақомчилигимизнинг бебаҳо дурдоналари бўлмиш бу шоҳ асарларни Рафиқжон Аҳмедов ижросида, истасангиз камонда, истасангиз дуторда, сетор ёки сатода бир тинглаб кўринг-а! Бир жойнинг, бир вақтнинг ўзида асрларни кезиб чиқасиз, дунёларни кезиб чиқасиз. Созанда Сизни Ҳаёт ва Қисматнинг қаҳратон қиш изғиринларидан ҳам, баҳор гулшанининг фараҳбахш, ҳаётбахш чаманзорларидан ҳам етаклаб олиб ўтади. Сеҳрли куй оламининг беназир неъматлари билан сийлайди...

Энг мўътабар, энг буюк инсоний фазилатлардан бирини камтарлик, ҳоксорлик хислати, десам фикримга қўшиларсиз? Рафиқжонни айни шу хислати учун ҳам атрофдагилар алоҳида қадрлайдилар, ҳурмат қиладилар. Кўпинча давраларда унинг шаънига, юксак ижрочилик маҳоратига таърифу тавсифлаб айтилса, Рафиқжон болаларча софдиллик, беғуборлик билан жавоб қилади:

— Мен шунчаки бир оддий созандаман. Келинглар, яхшиси устозлардан, Турғун Алиматов, Ғанижон Тошматов, Телман Ҳасанов, Абдуҳошим Исмоиловлардан гаплашайлик.

Юқорида Рафиқжон Аҳмедовни инчунин бастакор сифатида ҳам тилга олувдик. Миллий мусиқамиз хазинасини бойитиш йўлида ҳам бу кўпқиррали истеъдод соҳиби мақтовга арзигулик талай ишларни рўёбга чиқарди. Ҳозирда республикамизда кенг ёйилиб, кўпчиликка манзур тушган «Қўқон таронаси», «Истиқлол қувончлари», «Муҳаббат қўшиғи», (Холис), «Ўзбекистон» (А. Орипов), «Дилдори шўх» (Чархий) каби куйлари Рафиқжон Аҳмедовнинг ижодий маҳсулларидан эканлиги ўзингизга ҳам маълумдир. Бастакорларнинг «Дил армуғони» куйи эса машҳур «Баҳор» рақс ансамблининг репертуаридан мустаҳкам ўрин олганини ҳам биларсиз.

— Рафиқжон Аҳмедовнинг миллий мақом санъатини янаям пойдор этишдаги жонкуярлигини, айниқса, унутилиб кетган Фарғонача мақом услубларини қидириб топишдаги изланишларини юксак қадрлаймиз, — дейди Фарғона вилоят бастакорлар уюшмаси раиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Султонали Маннопов. — фикримнинг далили учун бир мисол келтирайин. Бундан ўн беш йил бурун Қўқонда «Сарвигул» ўзбек халқ чолғу асбоблари дастаси ташкил этилиб, унинг мусиқий қисмига Рафиқжон раҳбарлик қила бошлаган эди. Кейинроқ ана шу дастанинг концерт дастури республика телевидениесида тўла намойиш этилган, у Ўзбекистондаги биринчи «Ўзбек халқ чолғу асбоблари дастаси» деб тан олинган.

Рафиқжон Аҳмедов бадиий раҳбар бўлган «Сарвигул» эндиликда янаям каттароқ майдонга чиқиб олди. Ижодий даста репертуаридан миллий мақомимизнинг кўпдан-кўп нодир ва машҳур дурдоналари, ҳозирги мусиқа ва қўшиқчилик санъатимизнинг ранго-ранг асарлари ўрин олган. «Сарвигул» санъаткорлари бугун Фарғона вилоятидагина эмас, балки бутун республика бўйлаб ижодий сафарларда бўлишади. Улар ўзларининг юксак ижрочилик маҳоратлари билан минг-минглаб қалбларга қувонч, маънавий озиқ улашмоқдалар.

Яқинда Шаҳрисабзда ўтказилган мақомчилар ва халқ чолғу асбоблари дасталарининг республика кўрик-танловида эса, Рафиқжон Аҳмедов бошлиқ «Сарвигул» ансамбли фахрли биринчи ўринни эгаллаб қайтди. Тўғри, «биринчилик» наъшидасини улар эндигина суришаётгани йўқ. Бундан олдин, 1989 йилда Тошкентда ўтказилган худди ана шундай кўрик-танловда ҳам «Сарвигул»га республика биринчилиги мушарраф бўлган эди. Ижодий жамоа бундай ютуқларга қандай эришаётганини сўрагудек бўлсангиз, Рафиқжон сираям иккиланмай: «Чунки бизда Валижон Юсупов, Ваққосхон Бобоев, Комилжон Юсупов, Мелихўжа Юнусхўжаев сингари туғма истеъдодли созандалар бор» деб қўяди.

Рафиқжон бу орада ўз устида ҳам тиним билмай ишлади. Изланди, ўқиди, ўрганди, ўргатди...

Бугун Қўқон шаҳар ҳокимиятида ҳам, вилоят маданият бошқармасида ҳам Рафиқжон Аҳмедов ҳақида гап очгудек бўлсангиз, уни истеъдодли мақом устаси ва бастакор сифатидагина эмас, балки катта иш тажрибасига эга бўлган серғайрат ва ташаббускор маданият ходими сифатида ҳам улуғлайдилар. Унинг Зокиржон Фурқат номидаги шаҳар маданият уйи директори сифатида амалга ошираётган ибратли ишларини ҳам фахр билан тилга оладилар.

Фақат шуларгина эмас. Қўқон автойўл техникуми қошидаги «Йўлларим» ҳамда «Дангара» тумани маданият уйи қошидаги «Дилнавоз» ашула ва рақс ансамбллари ҳам шахсан Рафиқжон Аҳмедовнинг ташаббуси ва саъйҳаракати билан вужудга келган. Бу ансамбллар эндиликда бутун республика бўйлаб ижодий парвоз қилаётир. ...Донишманддан сўрадилар: — Инсон учун энг олий бахт нимада?

У жавоб берди: — Бошқаларнинг юрагига кўчиб яшашда.

Майли, барчага ҳам олимлик, беназир кашфиётчилик, қаҳрамонлик каби тақдири бузруг насиб этмаган бўлсин. Бироқ сиз ўз турмуш тарзингиз билан, камтарлик, ҳалолу поклик, заҳматкашлик каби оддий ва мўътабар инсоний фазилатларингиз билан ибрат бўлиб яшасангиз ва боз устига, оллоҳ сизга туғма истеъдод марҳамат этган бўлсаю, сиз шу йўл билан минглаб, юз минглаб вужудларга нур бўлиб кириб, уларнинг юракларига кўчиб яшасангиз, бундан кўра улуғроқ, бундан кўра буюкроқ бахт борми дунёда?

Солиҳ ҚАҲҲОР.
Фарғона

Туркистон — умумий уйимиз

ТЎРҒАЙДАН — ХИРМОН, ТОШКЕНТДАН — ОШ, НОН...

ЎРТАДА — «ОДИЛ ДОН» ВА «ОДИЛ НОН»

Саратон ўзини салқинга урган кунларда «Ойнаи жаҳон»нинг турли янгилик ва хушхабарлардан дарак бериб липиллаб учиб турган қошғовоғи орасида пайдо бўлган ёзув диққатимни тортди: «Одил» фирмаси Қозоғистондаги бир қанча ерни ўз тасарруфига олган. Шу майдонларга экилган буғдойни ўриб-йиғиб олиш учун фирма комбайнчилар, тракторчилар, шофёрлар, ишчилар ва ошпазларни вақтинчалик ишга таклиф этади. Меҳнат ҳақи келишув асосида белгиланади».

Бу қандай ташкилот бўлди экан? Кўплаб фирма ва корхоналар кўҳна конягу энг янги турдаги ароқларни, туфлашгамас — пуфлашга мосланган сақичлару оғизда эримас шоколадларни, тўрт томонга бирдай йўрғалашга мосланган иш столларию бир ўтирган одам қайтиб тургиси келмайдиган юмшоқ момиқ оромкурсиларини сотиш тўғрисида тинмай жар солаётган бир вақтда бу фирма чиқиб одамларга иш ва пул таклиф этса! Қизиқ буларкан. Одамнинг эътиборини тортаркан.

Яна бу ўзига хос чорлов бошқа рекламалар сингари такрор-такрор қайтарилавермади, оммавий ахборот нашрларида эса кўринмади ҳам. Демак, «Одил»нинг иши битган, деб ўйладим. Таклиф қилинган ишчилар дон ўриб-йиғиб олиш ишларини бажаришади. Дони Қозоғистонда етилган бўлса, нони қаёққа бўларкин?! Бу корхона қайси республика тасарруфида? Унинг маркази қаерда бўлди? — деган саволларимга жавоб топиш учун рекламада кўрсатилган рақамли телефонга қўнғироқ қилдим.

— Алло, бу «Одил» фирмасими? Мен фирмангиз раҳбари билан суҳбатлашмоқчи эдим.

— Эшитаман, Сизни қанақа масалалар қизиқтиради? — аниқ ва лўнда жавоб берди хушмуомалалик билан ёш йигит.

— Кечирасиз, мен ким билан гаплашяпман. Исмингиз нима, ўғлим?

— Амалдор.

«Тавба, бу фирма деганлари нақ жумбоқхонанинг ўзими деймaн. Телефон олдидаги ходими ҳам ўзига лақаб қўйиб олибди, ё мени калака қиляптими». Ранжиганимни ҳам ажабланганимни ҳам сездирмай сўроқлашда давом этдим:

— Қанақа амалдорсиз? Вазифангиз, фамилиянгизни билсак буладими?

— Марҳамат. Вазифам фирма вице президентининг ёрдамчиси. Исм-шарифим Ҳусанов Амалдор Шуҳратович.

Шубҳам тумани сийраклашди. Энди ғойибона танишимнинг некбин ота-онасига тасаннолар айтдим ичимда: фарзанди ҳали ёруғ оламни танимай туриб, бирор ташкилотни бошқариш тугул, ҳали ўз хатти-ҳаракатларини ҳам англамайдиган бир даврда унга юксак мартаба тилаб Амалдор деб исм қўйган ниятли бутунларга қойил қолмай илож йўқ эди. Қизиқсиниб, суҳбат мавзусини бурдим:

— Исмингиз чиройли экан. Мен негадир биз — ўзбекларда шунақа исм борлигини билмас эканман. Қаердансиз?

— «Чолдевор» қишлоғидан. Акамнинг исми — Илмдор, катта акамнинг оти — Санъат. Биз томонларда шунақа исмлар қўйишади.

— «Чолдевор» — қаерда?

— У Қирғизистоннинг Қозоғистонга чегара районларидан бири ҳудудида.

— Демак, қирғизистонликсиз. Унда «Одил» фирмаси қайси республикага қарайди.

— Ўзбекистонга.

— Фирмангиз хусусийми?

— Ҳа, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 17 июлдаги қарори билан «Ўздонмаҳсулот» давлат акциянерлик корпорацияси тасарруфидаги 1-Тошкент ун заводи билан Янгийўл нон комбинатларини хусусийлаштириб олган.

— Фирма фаолияти ҳақида менга умумий тушунча берсангиз...

— Фирмамиз аслида озроқ тажрибага ҳам эга. Унинг тадбиркорлари Мустақилликнинг илк давридаёқ республикамиз аҳолисини дон билан таъминлаш учун елиб-югурганлар сирасидан. Масалан, 1991/92 ҳосил йилида Қозоғистондан 50 минг тонна буғдой олиб келинган. Сўнг «Одил» халқаро шартномаларни бажарувчилардан бири сифатида майдонга чиқиб, Ўзбекистондан Қозоғистон олган газ ҳақи эвазига 339 минг тонна буғдой ундириб келди. Шу тариқа фирма икки республиканинг, икки халқнинг фарзандига айланиб қолди. Бу орада айниқса ёшлар хилма-хил ишлар билан таъминланди. Кимлар — Тўрғайда, кимлар — Кўкчатовда, кимлар — Тошкентда хизмат қилиб, «Одил»дан иш ўргаияпмиз. Пул, мол топиб рўзғор тебратяпмиз. Ёшлардан бир қанчаси турли мамлакатлардаги ўрта ва олий ўқув юртларида таҳсил кўрмоқда.

— Демак, фирма уч республикадан озиқланаркан-да!

— Шундай.

— Қандай?

— Қозоғистоннинг Тўрғай ва Кўкчатов вилоятларидаги 20 дан ортиқ қишлоқларни ўз тасарруфимизга олганмиз. У ерлардаги ишлаб чиқаришни бошқариш ҳам, аҳолининг тирикчилиги ҳам, боғча, мактаб, соғлиқни сақлаш ишлари ҳам бевосита фирмамиз ёрдами билан йўлга қўйиляпти. «Одил» вилоят ҳокимлари билан беш йиллик муддатга шундай шартнома тузган. Бундан ташқари, Чимкент, Жамбул, Оқмола, Кустанай вилоятлари билан ҳам буғдой етиштиришда ҳамкорлик ўрнатганмиз. У ерлардаги жуда катта ҳудудда ҳосил етилди, ва йиғиштириб олинди. Буғдойнинг ҳаммасини Ўзбекистонга олиб келамиз. Қозоғистонлик деҳқонлар учун ҳам мана шу буғдой унидан қайтарамиз. Аҳолига дори-дармонлар, болаларга китоб-дафтарлар ҳам. Ахир улар ерида етиштирилган буғдойнинг унидан Тошкент шаҳри аҳолисининг асосий қисми ва янгийўлликлар дастурхонига нон қўямиз. «Одил» фаолиятидан баҳраманд кишилар сонини аниқ айтиш қийин. Улар уч республика ҳудудида истиқомат қилишади.

— Раҳмат. Ишларингиз анча салмоқли кўринади. Чуқурроқ ўрганишга, қўллаб-қувватлашга арзийдиган фаолият! Қизиқ-да: Тўрғайдан — хирмон, Тошкентдан — ош-нон, ўртада «Одил дон» ва «Одил нон»! Раҳбарингиз билан суҳбатлашсак бўларкан. Уларнинг иш жойлари қаерда?

— Ҳозир — Қозоғистонда. Ўрим-йиғим тугатса, Тошкентда бўлишади.

— Аниқроғи?

— Тошкент шаҳридаги ун заводида. Ёки Янгийўлдаги нон маҳсулотлари комбинатида. Бу корхоналар энди «Одил дон» ва «Одил нон» ҳиссадорлик жамиятлари деб юритилади. Сирғалининг «Қурувчилар» даҳасида ишчиларимиз учун қурилган кўп қаватли уйга ҳам бориб туришади, ўша уйнинг биринчи қаватида мавзе аҳолиси учун очилган поликлиниканинг кам-кўстини тўғрилаш учун дўконлар оралашлари ҳам мумкин. Ва ё Юнусободдаги Уста Ширин маҳалласи учун қурилаётган гузар ишларидан хабар олгани...

— Эҳҳе, бошлиғингизни топиш учун вертолёт керакка ўхшайди. Мен автобусда юраман. Аниғини айтинг, қайси куни қаердан топиш мумкинлигини.

— Аниғи, ўрилган ғалланинг сомонини сотувга чиқариб, донини Ўзбекистонга жўнатгач, у ёқда яшайдиган аҳолининг қишлигини ғамлаб бериб, Ўзбекистондан вақтинча ўримга борган ишчилар билан бирга қайтишади.

— Бу бошқа гап. Айтингчи, уч республика ўртасида етиштирган буғдойингиз шунча ҳаракатларингизга арзирлими? Масалан, бу йил қанча буғдой олиб келасизлар?

— Худо хоҳласа, 400 минг тонна!

— Баракасини берсин!

— Ташаккур! Келажакда бу миқдорни кўпайтириш режаларимиз бор! Ниятлар кўп. Эҳтимол, назаримиздан қочирган камчиликларимиз ҳам бордир. Яхшиси, идорамизга келиб, ишларимиз билан танишиб кетсангиз ёмон бўлмасди, опа! Айтгандай, бизнинг исмимизни сўрадингиз-у, ўзингизни таништирмадингиз. Мумкин бўлса, айтсангиз.

— Марҳамат:

Мукаррама МУРОДОВА,
«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг бўлим мудири, Республикада хизмат кўрсатган журналист

БОЛАЛАРИМИЗГА ҚАНДАЙ ЎЙИНЧОҚЛАР КЕРАК?

Боши биринчи бетда

мпютерларгача педагогик, психологик, эстетик, техник ва санитария-гигиена жиҳатдан талабларга мос бўлиши кераклиги, уларнинг миллат руҳининг, тарихининг, яшаш тарзининг, тараққиёт қирраларининг, борингки, халқ орзу-умидларининг тилмочи, тимсоллари бўлиши зарурлиги таъкидланди.

— Болажонларимизнинг маънавий эҳтиёжларини қондириш учун кейинги йилларда болалар боғчаларида мактабга хос дарс машғулотлари ўтказилмоқда, — дейди вазир Ж. Йўлдошев. — Ўқиш-ўқитиш машғулотлари орқали кичкинтойларни ҳаёт остонасига етаклаш тизими вужудга келмоқда. Бу тўғри эмас. Чунки болаликнинг илк фасли завқ-шавққа тўла ҳайратлар фасли, дунёни завқиёб ўйинлар, ўйинчоқ образлар орқали танийдиган фасл!

Уч йилдан бери мунтазам ўтказиб келинаётган ўйинчоқлар кўрик-танловида миллий-тарихий ўйинчоқлар, халқ оғзаки ижодининг ибратли қаҳрамонлари қиёфалари деярли тикланди. Лекин ҳозирги — мўъжизаларга тўла космик асрда янги авлодни шакллантиришга ярокли ҳаракатли, техник ва электрон ўйинчоқлар яратилганича йўқ, борлари эса ўта ибтидоий, қўпол, ёқимсиз...

Тадбир давомида ўтказилган брифингда «Ўзэлектроаппарат» хиссадорлик жамиятининг раиси А. Алимбоев билан Даниядаги «Лего» фирмасининг Ўзбекистондаги вакили жаноб Ян орасида бўлган қизғин мусоҳаба ана шу долзарб муаммони ҳал этиш борасида қўйилган қадамлардан бири бўлди: улар ҳамкорликда яқин йиллар ичида юртимизда замонавий ўйинчоқлар ишлаб чиқарувчи қўшма корхона очиш режалари борлигини билдиришди.

«Севимли ўйинчоқлар» кўрик-танлови иштирокчиларига завод жамоаси саҳнага қўйган В. Шекспирнинг «Ричард III» спектакли намойиш этилди. Танлов қатнашчиларига бир қанча ҳомий ташкилотларнинг диплом ва қимматбаҳо совғалари топширилди. Тадбир сўнгида Вазир дилидагини очиқ айтди-қўйди:

— Танловга келтирилган ўйинчоқларнинг деярли ҳаммаси ҳам жойлардаги ўйинчоқ танқислигини вақтинча ёпиб туришга хизмат қиладиган ўйинчоқлар ёки тимсоллар холос. Моҳир тарбиячиларимиз лойдан, қоғоздан, қийқим матолардан ясаган бу ўйинчоқлар кичкинтойларимиз учун овунчоқ вазифасини аъло даражада ўташига шубҳа йўқ. Улар болаларга табиатни, ҳаётни таништиришда образли тафаккурга етаклайди. Улар ёрдамида кичик-кичик ҳикоялар, эртаклар айтиб, болаларни қизиқтириш ҳам мумкин: Лекин замон биздан болаларни фикрлашга, мушоҳада юргазишга бошлайдиган ўйинчоқлар яратишни талаб этади!

Ҳа, ўйинчоқ — шунчаки эрмак учун ўйналадиган овунчоқ эмас! Ўйинчоқ — тарбия, завқ-шавқ, ўйинчоқ — рангин дунё! У — миллат, у — тарих, у — тақдир тимсоли!

Кўрик-танловда кўндаланг қўйилган саволлардан ҳеч йўқса биттасига Сиз ҳам жавоб бериб кўринг-а, азиз муштарий: Сизнинг болаларингиз, невараларингиз қанақа ўйинчоқларни кўпроқ ёқтиради?

Бу оддий саволга жавоб топсангиз, фикр ва мулоҳазаларингизни Республика халқ таълими вазирлигига ёзиб юборинг.

Мактуб битишга вақтингиз етмаса, фарзандингиз ёки неварангиз қатнайдиган боғча маъмуриятига учраб ўтинг. Уйда қўлбола ўйинчоқлар ясаб кичкинтойларингизни ҳайратга солинг. Улар дадажониси, онажониси қўлларида оддий мато ёки қоғоз қандай жонланганидан завқлансин ва албатта бу яратиш жараёнида ўзининг ҳам ҳиссаси қўшилганидан фахрлансин! Сизнинг моҳир қўлларингиз ва бой хаёлот оламингизнинг бир нафаслик ижоди фарзандингизни бир умрлик яратиш, ижод оламига йўллаб қўйиши аниқ!

Мунаввара ПИРМАТОВА

Р. ГАЛИЕВ суратлари

Ҳайнрих ҲАЙНЕ

ШОИР ФИРДАВСИЙ

Немис адабиётининг дунёга машҳур асарларидан баъзи намуналар миллатимиз лисонига маҳорат билан таржима этилган. Китобхонларимиз Ҳётенинг «Фауст», «Ёш Вертернинг изтироблари», «Ғарб ва Шарқ девони» асарларини Эркин Воҳидов, Янглишой Эгамова, Садриддин Салим Бухорий таржималари воситасида ўқишган. Бу борада шоир ва таржимон Абдулла Шер томонидан Ҳайнрих Ҳайненинг «Германия. Қиш эртаги» достони ва бир неча туркум шеърлари таржимаси эълон этилган. Айни пайтда Абдулла Шер Ҳайнрих Ҳайненинг «Қўшиқлар» китобини нашрга тайёрламоқда.

Шу кунларда диёримизда немис маданияти кунлари ўтказилмоқда. Мазкур муносабат туфайли немис халқининг машҳур шоири Ҳайнрих Ҳайненинг «Фирдавсий» балладаси эътиборингизга ҳавола этилмоқда.

I

Кимда олтин, кимдадир кумуш!
Кимда эса бир чақа ҳам йўқ —
Кумуш тушмас унинг тилидан,
Кумуш туман шўрликка орзу.

Аммо қодир, шоҳона тилда
Ҳамма туман — олтин дегани:
Олса агар — олтин олади,
Берса агар — беради олтин.

Шундай дея ўйлайди ҳамма,
Шундай дея ўйлар Фирдавсий —
Донғи кетган, шонли, илоҳий
«Шоҳнома»ни яратган шоир.

Жасоратнинг буюк достонин
У бошлади олий амр ила:
Белгиланди пурҳиммат баҳо —
Бир тумандан ҳар бир мисрага.

Ўн етти бор гуллаб атиргул,
Қовжиради ўн етти бора,
Ўн етти бор гул узра булбул
Ҳам маст бўлди, ҳам чекди нола, —

Сабр билан ўлтирди шоир
Шеъриятнинг урчуғи узра,
Кунни кун демай тунни тун демай
Қўшиқлардан тўқиди гилам;

Бир гиламки, йўғирди унга
Шоир буюк санъати ила,
Моҳир чирмаб эртак гулига,
Ватанининг нақлларини, —

Форс шоҳлари қадим тарихин,
Жондан суюк халқи шонини,
Жўмардларнинг жасоратию
Тилсимларнинг сеҳрларини, —

Бари яшнаб, бари куйларди,
Ловулларди, чарақлаб унда,
Чақнар эди аршнинг нуридек
Ёғдулари қадим Эроннинг.

Унга шоир сўнгги, илоҳий
Оташкада алангасини
Қуръон ила муфтидан асраб,
Олиб кирди қалб қўри билан.

Буюк қўшиқ топгач ниҳоя,
Саховатли султонга ул кун
Икки юз минг мисра жоланган
Қўлёзмани жўнатди шоир.

Бунга гувоҳ Ғазна ҳаммоми,
Ҳаммомчининг хонаси гувоҳ:
Излаб топди шоирни шунда
Шоҳнинг икки занжи чопари.

Икки чопар елкасидаги
Икки қопни — олий инъоми
Жим қўйди-да шоир пойига,
Таъзим билан тиз чўкди четда.

Орзу қилган олтинларини
Кўрай дея тезроқ, бесабр
Шарт йиртди-ю қопларни, ҳайҳот,
Ҳайратидан тош қотди шоир.

Қопидаги иккала қопдан
Хира шулъа сочарди кумуш, —
Икки юз минг туман чамаси!
Қаҳ-қаҳ урди аламдан шоир.

Шу аламли қаҳқаҳа билан
Оқчаларни учга бўлди тенг,
Сўнг иккала чопар хизматин
Шоирона тақдирлаб юксак,

Инъом этди икки уюмни
Таъзимдаги занжиларга ул;
Ҳаммомчига учинчи уюм:
Ҳам ижара, ҳам хизмат ҳақи.

Сўнг асони тутганча шоир
Тарк айларкан улкан пойтахтни,
Дарвозага кафшини қоқди
Бундан чанг ҳам олиб кетмай деб.

2

«Бўлса эди у оддий одам,
Турса эди рутбадан йироқ,
Шунда қайтса гапидан, у чоқ
Гина қилиб ўлтирмасдим ҳам.

Очиқ алдаб гар имонини
Сотганда ҳам дер эдим майли,
Лек мунофиқ сукут туфайли
Икки қилди бир ёлғонини.

Хушсурату ботир, хушсухан,
Салобатли, савлатли, норғул, —
Ўзгаларга ўхшамасди ул,
Султон эди бор-басти билан.

Фалак суйган шундай зўр ўғлон,
Адолатнинг посбони, ё раб,
Кўзларимга менинг тик қараб,
Пастлик қилди, сўзлади ёлғон!»

3

Базмини тугатиб, сўнг, султон Маҳмуд
Ихтиёр айлади оромни маъсуд.

Баркута ястаниб кўшкда боғ аро
Фаввора қўшиғин тинглар босафо.

Таъзимкор маҳрамлар турар хизматда,
Суюкли Ансорий шунда, албатта.

Мармар гулдонлардан тошар, ловуллар
Атрофга бўй сочиб анвойи гуллар.

Париваш хурмолар назокат билан
Елпиғич-япроғин силкитар шўхчан.

Сарвлар мудрайди нафасин ютиб, —
Жаннатни туш кўрар ерни унутиб.

Жўр бўлиб жарангдор торга ногаҳон
Сеҳрли бир қўшиқ таралар ҳар ён.

Бирдан шахт қўзғолиб сўрайди султон:
«Бу шеърни ёзган ким, қайси сухандон?»
Ансорий таъзимда, этади огоҳ:
«Бу шоир Фирдавсий шеъри, қиблагоҳ».

«Фирдавсий?!. — деб сўрар Султон. — Ажабо!
Нечун у бундамас? Қани у даҳо?»

«Кўпдан, — дер Ансорий, — у бахти қора
Ўз она шаҳрида яшар бечора.

Тусдаги кичкина ота мерос боғ
Тебратар шоирнинг рўзғорин бу чоғ».

Оғир тин бир муддат босди султонни.
Сўнг деди: «Ансорий, тингла фармонни:

Тез бор отхонага, ўтмасин фурсат,
Элликта нортуя, юз хачир ажрат.

Уларга юклансин етарли олтин,
То қувонч шуъласин у қалбга солсин,

Юклансин қадимий, нафису гўзал
Рўзғорни безовчи бебаҳо, зарҳал.

Филсуяк аёқлар, сандал ёғлоғи,
Жажжи зар буюмлар — кўз овунчоғи;

Юклаттир кўзаю зумрад гулдонни,
Ва хол-хол пўстагин улкан сиртлоннинг.

Юклаттир матонинг ҳар хил турини,
Биздаги гиламнинг, шолнинг зўрини,

Унутма, ҳаммаси пухта тойлансин,
Шамширу совут ҳам бир-бир жойлансин.

Камчилик бўлмасин шарбат хилидан,
Ё лазиз, тўйимли овқат хилидан.

Жойлагин қатлама, қанду новвотни
Сўнг қўшгин уларга ўн икки отни.

Билиб қўй, ҳар тулпор бўлсин арабий.
Шамолдан тез учсин патли ўқ каби.

Ол занжи каниз ҳам ўн икки нафар,
Биринчтан, бақувват бўлсин чўрилар.

Ансорий, отлангин, сенга шу юмуш,
Ул нафис юкларни олиб йўлга туш.

Топширгин юк билан Тусга етган дам
Буюк Фирдавсийга саломимни ҳам».

Шу зумда вожибдир шоҳнинг фармони:
Ансорий юклатди дарҳол карвонни.

Каммасди бу туҳфа бир вилоятдан
Ғазнага тушажак нақд даромаддан.

Орадан ўтди-ю, мана, уч кун вақт
Залварли қопқани ланг очди пойтахт.

Қирмизи туғини силкитди сарбон,
Манзилга йўл олди шоҳона карвон.

Саккиз кун деганда, йиғилгач чодир,
Улкан тоғ пойида Тус бўлди зоҳир.

Атрофни янгратиб тантана билан
Карвон кириб келди ғарбий қопқадан.

Гумбурлар ноғора, бурғу янграр шод,
Бехатар сафардан кўнгиллар обод,

«Ло илоҳа ил-лолло!» деган садода
Шукрона янграрди қодир худога.

Бу пайтда, ва лекин, ўзга бир карвон
Шарқий дарвозадан чиқарди гирён:

Қабристон тарафга кетар эди у,
Фирдавсий жасадин элтар эди у.

Олмон тилидан
Абдулла ШЕР таржимаси

Шавкат РАҲМОН

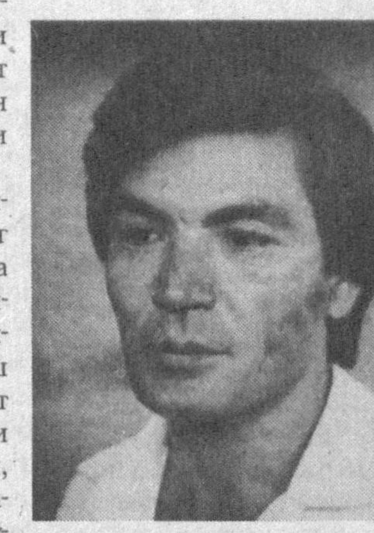

Ўзбек шеърияти оғир жудоликка учради. Истеъдодли шоир ва таржимон Шавкат РАҲМОН узоқ давом этган хасталикдан кейин қирқ олти ёшида бевақт вафот этди.

Шавкат Раҳмон 1950 йилда қардош Қирғизистоннинг Уш шаҳрида туғилган. Урта мактабни битиргач, қурилишда, заводда, босмахонада ишлади. 1968 йилдан бошлаб Уш вилоят рўзномасида хизмат қилди. 1975 йили Москвадаги Адабиёт инситутини битиргач, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир ва бўлим мудири, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида масъул ходим бўлиб ишлади.

Шавкат Раҳмон шоир сифатида ўзининг ёрқин овози, Ватан ва халқ тақдирига масъуллик ҳисси билан тенгдошлари орасида алоҳида ажралиб туради. Унинг «Рангин лаҳзалар», «Юрак қирралари», «Хулво», «Гуллаётган тош», «Очиқ кунлар», «Уйғоқ тошлар» шеърий тўпламлари, Федерико Гарсиа Лорка асарларининг ўзбек тилига таржималари шеърият мухлислари қалбидан мустаҳкам ўрин олган.

Шавкат Раҳмон жонажон Ўзбекистонимизнинг Давлат мустақиллигини зўр мамнуният билан кутиб олган, ўзининг бутун ижодида Ватан озодлигини ёниб-куйиб куйлаган шоирларимиздан бири эди. Айни шу сабабдан ҳам Ўзбекистон мустақиллигининг беш йиллик байрами кунларида у «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» фахрий унвони билан тақдирланди.

Бешафқат ўлим яна бир ҳақгўй адибни орамиздан олиб кетди. Истеъдодли шоир, моҳир таржимон, ҳақпарвар ва халқпарвар инсон, беғараз жон Шавкат Раҳмоннинг нурли хотираси қалбимизда ҳамиша сақланиб қолади.

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

БУ ДУНЁГА КЎНГИЛ ҚОЛДИРГАН ШОИР

Шеър ўқийдиган азиз дўст! Сизу биз Шоир Шавкат РАҲМОНдан ажралиб қолдик. Йигирманчи аср ўзбек адабиёти энг улкан истеъдодларидан бири билан видолашди.

Шавкатнинг шеърияти асримиз адабиётининг энг юксак чўққиларидан бири эди. Куйинчак, бир сўзли, матонатли, Ватаннинг ҳар бир қувончию ташвишини ўзиники деб биладиган, «бир куни гуллайди бу тош» деб улуғ умидворликда яшаган ҳассос шоир дунёдан кўз юмди. Шавкат мудҳиш касаллик билан узоқ курашди. Собит бир ўжарликда, ҳеч кимга сир бой бермай, ҳар бир ҳужайраси билан ҳаётга тирмашди. Сўнгги онига қадар... Аммо, «ўлимга бош эгдим, қўрққанимданмас, ҳурмат қилганимдан бошимни эгдим» деб ўзи башорат қилгани таҳлит бизни бу дунёга қолдириб, доғида куйдириб кетди.

Биз, дўстлари учун эса «кун келди нидолар учадиган кун, юраклар оламга сиғмайдиган кун, юзларни босганча ернинг юзига, силкиниб-силкиниб йиғлайдиган кун» келди.

Назаримизда, биз кейинги йиллар шеъриятини, жумладан, Шавкат РАҲМОН ижодини ҳам жуда шошиб ўқидик. Унинг истеъдодига, сўзга қилган улуғ хизматларига муносиб баҳо беролмадик. Балки бу ҳам қандайдир ҳаётнинг аччиқ ҳақиқати — «олдингдан оққан сувнинг қадри йўқ»лигидандир. Эҳтимол Сўз санъатининг номаълум сарҳадларига етган шоир юрагининг юксак талпинишлари даражаси қадар биз етиб боролмагандирмиз. Аммо шу дақиқаларда мангу айрилиқ ёшлари кўзларимиздан оқаркан, Шавкат РАҲМОНдай «ўжар шоир» улуғ дардларда ўртаниб, бу дунёга улуғ китоблар ёзиб кетганини бутун вужудимиз билан ҳис қилиб турибмиз. Ҳар бир шеър — шоирнинг васияти. Азиз дўст, Шавкатнинг шеърларини бир ўқинг. У бизнинг руҳу юрагимизга қанот бахш этувчи нақадар гўзал, нақадар ҳасратли, нақадар покиза, нақадар ўтлиғ васиятлар қолдирган! Бу васиятларни тушуниш, англаб етиш, ҳайратланиш — шоирнинг мудом тирик юрагига ҳамдард бўлиш жараёни эса ҳали узоқ давом этади.

Шавкат инсон яшаши мумкин бўлган энг баланд пардаларда яшади. У дунёни юксак ўлчовлар билан ўлчади. Дунёнинг ўлчамларига мос келмаганда оғринди. У одамларга баланд талаблар билан қаради. Одамлар бу талабларга дош беролмаганда, хафа бўлди, кўнглига олди. Шоирнинг фожиаси дунёни мукаммал кўргиси келганида. Шоирнинг кўнглидигидай дунё қаерда бор? Шавкат бу дунёни кўнглидай гўзал кўришни истарди. Шунинг учун ҳам бу бевафо дунёга ўзининг энг азиз нарсаси — кўнглини қолдирди.

Мендан нима қолур,
Абадий нурлар
Барқ уриб яшаган дунё томонда?
Уриниб-суриниб, сира тўймаган
Бир кўнгил қолади...

Жойинг, жаннатда бўлсин, азиз дўст!

Усмон АЗИМ,
Хуршид ДАВРОН,
Иброҳим ҲАҚҚУЛ,
Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ,
Эркин АЪЗАМОВ,
Ёқубжон ХЎЖАМБЕРДИЕВ

ФАН ОЛАМИГА КЎПРИК

Геологиядан янги изоҳли луғат

Машҳур америкалик олим ва ёзувчи Айзек Азимов: «Илмий луғат ўтиб бўлмайдиган девор эмас, балки, аксинча, фан оламига ўтишга ёрдамлашувчи кўприкдир», деб ёзган эди.

Юртимиз мустақилликка эришиб, тилимиз давлат тили мақомини олиб, эркин ривожланиш йўлига ўтди. Тилшуносликнинг долзарб соҳаси бўлмиш атамашунослик ҳам катта ютуқларга эришмоқда, ўнлаб илмий изоҳли луғатлар нашр этилмоқда. Жумладан, «Геологиядан русча-ўзбекча луғат»нинг («Ўзбекистон» нашриёти, Тошкент, 1995) чоп этилиши шу соҳа мутахассислари, муаллимлари ва айниқса, талабалари учун муносиб туҳфа бўлди. Мазкур луғатни Мирзо Улуғбек номли Тошкент давлат университети геология факултетининг академик Т. Н. Долимов бошчилигидаги бир гуруҳ муаллимлари тузганлар. Луғатда геологияда энг кўп қўлланувчи 2500 атаманинг изоҳи берилган. Бу атамаларнинг кўпгина қисми жаҳондаги жуда кўп тилларда деярли айнан шу ҳолатда (баъзи товуш ўзгаришлари ёки ургунинг ўрни кўчишини ҳисобга олмаганда) сақланиб қолган. Шу сабабли муаллифлар геологиядаги баъзи атамаларнинг ўзбек, рус ва бошқа хорижий тиллардаги берилишини ўзгаришсиз сақлаб қолишни мақсадга мувофиқ деб топганликларини қувватлаш мумкин. Бу турдаги атамалар сирасига **абиссал, авгит, базалт, вулқон, гейзер, гиперстемит, катаклаз, магматизм, нозеанит, озокерит, пикрит, рифей, спилит** кабиларни киритиш мумкин.

Мазкур луғатда аввал русча атама берилади ва унинг ўзбекча му-

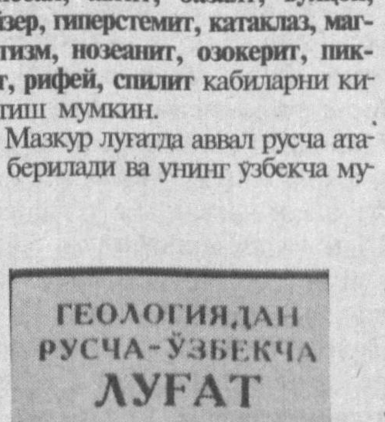

қобили келтирилади **(алмаз-олмос, ртут-симоб каби).** Ҳар бир атамага илмий изоҳ берилиб, уни геология фанига қайси олим томонидан қачон киритилгани ва бу маъдан жаҳондаги қайси мамлакатларда, тоғларда, водийларда ва бошқа жойларда учраши кўрсатилади. Луғат аввало геолог-талабалар ва шу соҳа мутахассислари ҳамда бошқа бу соҳага қизиқувчиларга дастлабки зарурий маълумотларни бериши билан қимматлидир.

Мазкур луғат аввал нашр этилган О. Содиқовнинг «Геология луғати» (Т., 1958) ва Ғ. О. Мавлонов, Г. А. Утюшевнинг «Русча-ўзбекча геология терминлари луғати»дан (Т.,1978) анча илмий ва тўлиқроқ изоҳлар мавжудлиги билан устун. Қизиғи шундаки, муаллифлар бу луғатни тузишда кўпроқ русча адабиётлардан фойдалангани туфайли рус тилидаги баъзи тушунчаларни **(почва, кора, крылю, месторождение, навес, надвиг, разгонка, разлом, сланцы ва ҳоказо),** ўзбекча муқобилларини топганлар. Лекин бундай тушунчалар луғатда озчиликни ташкил этади. Аслида, луғатда келтирилган атамаларнинг кўпчилиги байналмилал тусда бўлиб, уларни айни шу шаклда баъзи ўзгаришлар билан бошқа луғатларда ҳам учратиш мумкин. Шуни ҳисобга олиб, мазкур луғатни «Геологиядан изоҳли луғат» деб аташ мумкин. Унда ҳар бир тушунча ёки атамага тўлиқ ва тушунарли илмий изоҳ берилгани эътиборни жалб этади. Лекин луғатда берилаётган атамадан сўнг, уни баъзан кириллица ҳарфида, баъзан эса лотин ёки юнон ёзувида берилади ва баъзан умуман ҳеч қандай этимологик ёзилиши берилмай қолади. Фикримизча, муаллифлар бир хил йўл тутиб, атамаларнинг лотин ёки бошқа хорижий тилда ёзилишини бериб, уларнинг этимологиясини изоҳлаб ўтсалар, мақсадга мувофиқ бўларди. Баъзи атамалар изоҳи жуда қисқа бўлиб қолган. Ҳар ҳолда, ҳар бир атаманинг этимологияси ва унинг ижодкорини кўрсатишда ўта эҳтиётлик билан ёндошмоқ зарур. Чунки бу соҳадаги чалкашликлар тез-тез учраб туради.

Умуман, луғатнинг қайта нашрида уни янада кенгайтириш, геологиянинг турли соҳаларига оид кўпгина атамалар билан бойитиш мумкин. Ажойиб табиий бойликларга сероб бўлган гўзал Ватанимиз геология ва минералогия фанини ривожлантиришда илмий атамалар луғатининг ҳам катта хизмати борлигини алоҳида таъкидлаш лозим.

Абдузуҳур АБДУАЗИЗОВ,
Ўзбекистон Республикаси фан арбоби, профессор

ОБУНА-97

“ЁШЛИК” обунаға чорлайди!

Республикамиз маданий ҳаётида бошқа нашрлар қатори, «Ёшлик» адабий-бадиий, ижтимоий-сиёсий журналининг ҳам ўз ўрни бор. Мана, ўн йилдан ошиқ вақт мобайнида журнал адабиёт мухлисларининг эътиборини қозонди. У мустақилликка эришганимиздан кейинги йилларда ёшлар онги ва қалбида миллий мафкурани шакллантириш, боқий қадриятларимиз, бой маданий меросимиз, адабий ҳаётнинг ғаройиб янгиликлари билан таништиришдек хайрли хизматда камарбаста. Айниқса, ёшларнинг севимли ҳамсуҳбат-ҳамроҳига айланган ушбу нашрга 1997 йил учун обуна бошланган шу кунларда мухбиримиз «Ёшлик»нинг бош муҳаррир ўринбосари **Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ** билан учрашиб, журналнинг келгуси йил режалари ҳақида суҳбатлашди.

— «Ёшлик» бир-икки йил олдин ташкил бўлган журнал эмас. Унинг фаолият кўрсатаётганига анча йиллар бўлди. Демоқчиманки, журнал ўзининг анъаналарига, доимий мухлисларига, муаллифлари-ю таъбир жоиз бўлса, содиқ, фидойи ходимларига эга. Шуларни эътиборга олсак, «Ёшлик»нинг фаолияти келгуси йили ҳам, ундан кейинги йиллар ҳам бирор-бир ўқувчини лоқайд қолдирмайди. Зеро, бизнинг бош мақсадимиз ҳам келажаги буюк мамлакатимиз ёшларини ҳар томонлама камол топган, Истиқлол ғояларига садоқатли, ватанпарвар инсонлар қилиб тарбиялашга муносиб улушимизни қўшишдир.

Бу эзгу ният фаолиятимизда қай тарзда амалга ошаётганини билиш учун журнал саҳифаларида «Ҳозирги ёшлар», «Боқий қадриятлар», «Маънавият сарчашмаси», «Қалб манзаралари», «Кўнгил дафтари», «Бизни таниётган дунё» рукнларида бериб борилаётган маърифий-илмий мақолаларда ўз аксини топган. Адабий жараёнда пайдо бўлаётган долзарб асарлар, ёш ижодкорларнинг адабий тажрибалари ҳам бизнинг доимий эътиборимизда.Бу ўринда мен ўтган йили журналда эълон қилинган атоқли адибларимиз Одил Ёқубовнинг «Фотиҳи музаффар ёхуд бир париваш асири» тарихий драмасини, Абдулла Ориповнинг «Соҳибқирон» шеърий драмасини, Шукур Холмирзаевнинг «Динозавр» романини, шунингдек, Ғаффор Ҳотамов, Назар Эшонқул, Шодиқул Ҳамро ва бошқаларнинг қисса, ҳикояларини эслатиб ўтмоқчиман. Жаҳон адабиётининг Пол Верлен, Иосиф Бродский, Марис Бенедитти каби йирик намояндалари асарлари ҳам ўзбек тилида илк бор бизнинг журналда эълон қилинди...

Ўтган йилги фаолиятимизга бир назар ташлаганимнинг сабабини пайқагандирсиз: биз келгуси — 1997 йили режаларига киришишдан олдин жорий йилдаги ишимизни элакдан ўтказиб, жамоа билан нималарга эътибор қаратишимиз лозимлигини аниқ белгилаб олдик. Ҳозирги ёшларнинг қизиқиш доираларини ҳисобга олган ҳолда келгуси йили «Ёшлар ва бозор иқтисоди», «Мен миллионер бўлмоқчиман», «Санъат ва тижорат», «Ёш даҳолар» каби янги рукнларни очиш ниятидамиз. Ҳозир қўлимизда турли жанрлардаги бир қанча янги асарлар йиғилган. Шулар орасидан Омон Мухторнинг янги романини, Ғаффор Ҳотамов, Хуршид Дўстмуҳаммад, Назар Эшонқулнинг янги қиссаларини ва айрим ёшларнинг ҳикояларини, шеърий туркумларини танлаганмиз. Шулар билан бирга Габриэл Гарсиа Маркеснинг қиссаси, қадим хитой шеърияти намуналари, Микеланжелснинг назм дурдоналари каби бир қанча эътиборли таржима асарларни ҳам келаси йили мухлислар қўлига етказиш ниятидамиз. Ёшларимиз яхши кўриб тинглайдиган санъаткорлар ҳақида суратли мақолалар, дунёга донг таратган актёрлар ҳаётидан қизиқарли ҳикоялар, ҳуқуқ ва ахлоқ мавзуларидаги мақолалар журналнинг ҳар бир сонида бериб борилади...

Суҳбатимиз якунида фақат бир нарсани алоҳида таъкидлашни истардим: келгуси йилда журнал сотувга чекланган миқдорда чиқарилади. Шунинг учун мухлисларимиз, агар доғда қолмай десалар, ҳозирданоқ «Ёшлик»ка обуна бўлишлари лозим.

«Ёшлик» журналига обуна бўлишни унутманг!

Бир сони — 45 сўм.

Бир йилга — 270 сўм. (етказиб бериш харажатлари ҳисобга олинмаганда).

«Ёшлик»нинг индекси: 75241.

«ҲАҚИҚАТНИ АЙТИШ — БУРЧИМИЗДИР»

11-синф учун чиқарилган «XX аср ўзбек адабиёти» дарслиги адабиётшунослик фанидаги янгиликдир. Чунки унда 90 йиллик адабиётимизнинг ҳақиқий манзараси ўз ифодасини топган, сохталикдан холи равишда таҳлил этилган, катта бугунга мансуб адибларнинг ижодига менсимаслик билан қарашга барҳам берилган. Улар янгидан кашф қилинган,тоталитар тузумни кўкка кўтаришлари фақат уларнинг эмас, бутун бир ўтган даврнинг фожиаси экани фактлар асосида исботланган.

Дарсликнинг бу фазилатларини биринчилардан бўлиб таниқли адабиётшунос олим, филология фанлари доктори, профессор Ҳафиз Абдусаматов таъкидлади («XX аср ўзбек адабиёти», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 1996 йил 16 феврал сони). Муаллиф мақоласида кўпроқ дарсликдаги «талай баҳсли жойлар, бир-бирига зид фикрлар ва баҳолар»га тўхталган. Бир қаранганда ҳақиқатан ҳам дарсликдаги фикрларда зидлик бордай туюлади. Лекин бунга Ҳ. Абдусаматов келтирган мисолларни дарсликдан топиб, синчиклаб ўқиганимизда (мақолада мисол олинган дарслик саҳифалари кўрсатилмаган) улар ўз ўрнида асосли эканига гувоҳ бўламиз. Масалан, «Октябр ўзбек диёрининг оёқларидан мустамлакачилик кишанларини парчалаб ташламади. Аксинча, бу кишанлар янада мустаҳкамланди», деган фикр Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романи муносабати билан дарсликнинг 132-бетида айтилган. Ҳ. Абдусаматовнинг бунга зид айтган: «Улар адабиётимизнинг «олтин хазинасида» А. Қодирийнинг романларига ўхшаш «асарлар оз эмас»лигини мамнуният билан ёзганлар», деган гапидаги тирноққа олинган иборалар эса дарсликнинг Кириш қисмида 9-бетда келади. Дарсликдаги фикрлар ўз ўрнида тўғри. «Кишанларни парчалаб ташламади», деган фикрга келсак, дарсликнинг «Кириш», «Аср бошидаги ўзбек адабиёти (1905—1917)», «Маҳмудхўжа Беҳбудий», «20-йиллар ўзбек адабиёти», «Абдурауф Фитрат» мақолаларини ўқиган киши бу фикр ҳам тўғрилигига тўла ишонч ҳосил қилади. Чунки мазкур фикрнинг тўғрилиги дарсликда далилланган. Қолаверса, мустамлакачилик кишани остида ҳам тараққиёт, ривожланиш бўлиши мумкинлиги исбот талаб қилмайдиган ҳодисадир.

Ҳ. Абдусаматов мақоласида дарсликдан қисқа парча олиб шундай ёзади: «...муаллифлар Чўлпон ижодига тўхталиб, у «хотин-қизлар пешонасига XX аср шабадаси текканини кўриб, беҳад қувонди» деб ёзишади», дейди ажабланиб. Аслида ўша парчанинг тўлиқ матни қуйидагича: «Чўлпон куни кеча фақат рўзғор ишлари билан бўлган, феодал тузум қамчисини ўз елкасида синаб келган хотин-қизлар пешонасига XX аср шабадаси текканини кўриб, беҳад қувонди. Ва худди шу мавзуда икки қисмдан иборат «Кеча ва кундуз» романини ёзишга киришди» (132-бет). Кўриниб турибдики, бу ўринда ҳам мантиқ бузилиши ёки фикрда зидлик йўқ. Ҳаётдаги бундай «тузум ўзгаришларидан қувонганларини» Чўлпон 30-йиллардаги тазйиқлар остида айтгани фактдир.

Бу борада Умарали Норматов: «Бироқ мунаққид бу каби камчиликларни топишга ҳаддан ташқари берилиб кетади, айрим ибора ва жумлаларни матндан юлиб олиб, бир ёқлама хулосалар чиқаришга ҳаракат қилади» («Ҳақиқатни ёзиш бурчимиздир», «УзАС», 1996 йил, 21 июн сони), деб ёзганида ҳақлигини юқоридаги мисоллар кўрсатиб турибди. Бироқ У. Норматов баҳс қизиғида Ҳ. Абдусаматов мақоласидаги йўқ гапларни ҳам айтиб юборганки, беихтиёр муаллифга бу гапларингиз мақолангиз сарлавҳасига («Ҳақиқатни ёзиш бурчимиздир») мос эмас-ку, дегингиз келади. Жумладан у: «XX аср ўзбек адабиёти» дарслигининг асосий мақсади, Ҳ. Абдусаматов даъво қилгандай, «бутун жараён, ундаги барча йирик қаламкашлар ижодини таҳлил қилиш» эмас», «Ҳафиз ака О. Ёқубов, П. Қодиров, Э. Воҳидов, А. Орипов ўрнига Суфизода, Уйғун, К. Яшинни дарсликка киритиш таклифи билан чиқаётир», деб ёзади. Ваҳоланки, Ҳ. Абдусаматов мақоласида бундай «даъво»ни олдинга сурмаган. Қолаверса, Ҳ. Абдусаматов мақоласида У. Норматов санаб ўтган адиблар ўрнига Суфизода, Уйғун, К. Яшин, Р. Бобожон, Ҳ. Ғулом, И. Раҳим дарсликка киритилсин деган гап йўқ. Уларнинг ҳам қўлланмага киритилиши мақсадга мувофиқдир дейилган, холос.

У. Норматов таъкидлашича, дарсликка қайси адибларнинг ижодини киритишда «...биринчи галда бадиийлик мезонларига, бадиий ижоднинг ўз ички қонуниятларига таяниб иш кўрил»ган. Шундай бўлган бўлса, Ҳ. Абдусаматовнинг фикрида жон бор. Тўғри, у санаб ўтган ёзувчилар ижод маҳсулининг барчаси ҳам, гарчи ўз вақтида юксак мукофотлар билан тақдирланган бўлса-да, бугунги кун талабига жавоб бера олмайди. Лекин Уйғуннинг ижодига бундай қараш инсофдан эмас. Унинг 30-йиллардаги табиат манзараларини акс эттирган шеърларни қоралама, деб бўлмайди. Унинг драмаси хусусидаги Ҳ. Абдусаматовнинг фикри асослидир.

Мен Уйғун қаторига Зулфия, А. Мухторни ҳам қўшган бўлардим. Балки У. Норматов биз бунинг сабабини кўрсатдик, яна қайтиш шартми, деб эътироз билдирар. Кўрсатилган далиллар бизга унча асосли эмаслек туюлди. Сабаби, биринчидан, янги давр адабиётининг тамал тошини дарсликка кейин киритилган ижодкорлар эмас, улар қўйишган; иккинчидан, Зулфиянинг ҳижрон мотивидаги шеърлари инсоний дард ҳосиласидир. Бу шеърлар, сўзсиз, ҳар қандай инсон қалбини ларзага солади.

Асқад Мухторнинг «Чинор» романи ўзбек адабиётида янгича услубий йўналиш бўлганлигини барча адабиётшунослар тан олишган эди-ку?! «Илдиз» қиссаси, «Тақдир кимнинг қўлида?», «Чодирхаёл» ҳикоялари кишини комил инсон қилиб тарбиялашда қайси асардан кам?!

Балки дарслик муаллифлари, У. Норматов таъкидлаганидек, ҳозирги ҳолда ҳам дарслик «семириб» кетган, уларни қаерга сиғдирамиз дейишар. Гап хоҳишда, хоҳиш бўлса, иложи топилади. Масалан, «Ҳозирги адабий жараён» бўлимини бемалол «50-80 -йиллар адабиёти бўлимига қўшиб юборса бўлади, «50-

Акс садо

90-йиллар адабиёти» дейилса, бас. Шунда мантиқли бўларди. Чунки ҳозирги жараён йилига ўзгаради. Дарслик эса ҳар йили янгиланмайди.

Ҳ. Абдусаматовнинг: «улуғ рус адабиёти намояндаларидан бирини, ё Пушкин, ё Чехов ёки М. Горкий дарсликдан жой олганда ўринли бўларди», деган фикрини У. Норматов: «XX аср ўзбек адабиёти» дарслигига А. Пушкин, А. Чехов, М. Горкийларни киритишга ҳожат борми?!» дея муносабат билдиради ва бу билан Ҳ. Абдусаматов мақоласидаги таклифни нотўғри талқин қилади: Ҳ. Абдусаматовнинг уч рус адибидан бирини дарсликка киритиш ҳақидаги фикри У. Норматов талқинида ҳар учала рус адибини ҳам дарсликка киритиш керак, дейилгандай чиқиб қолган. Умуман, бу масалада бизнинг фикримиз шундай: рус тили ва адабиёти ўрта мактабда алоҳида фан сифатида ўқитилишини инобатга олсак, ушбу дарсликка рус адиблари ижодини киритиш такрор бўлиб қолади. Шу маънода биз У. Норматовнинг бу борадаги фикрини маъқуллаймиз.

Дарсликнинг фазилатлари бисёр. Энг муҳими, масалага янгича ёндошилгани ва ёритилганидадир. Лекин шунга қарамай, Ҳ. Абдусаматов айтгандек, эътиборни қаратиш лозим бўлган ўринлар, қайтариқлар борлиги ҳақиқат.

Дарсликнинг 8-бетида қуйидаги жумла учрайди: «Совет даври ўзбек адабиёти дастлабки шаклланиш даврида жадид адабиёти қўлга киритган ютуқларни мустаҳкамлаш йўлидан борди. Бунинг сабаби, ҳали бу даврда марксча-ленинча дунёқарашга эга бўлган ёзувчиларнинг етишиб чиқмаганлиги, янги адабиёт «юк»и Фитрат, Ҳамза, Авлоний, А. Қодирий, Чўлпон каби жадид ёзувчиларининг елкасига тушганлигида эди». Савол туғилади: хўш, марксча-ленинча дунёқарашга эга бўлган ёзувчилар етишиб чиққанда қандай йўлдан бориларди? Умуман, етишиб чиқиш, янги адабиёт «юк»ини Фитрат, Ҳамза, А. Авлоний, А. Қодирий, Чўлпон елкасидан олиши ижобий ҳодиса саналармиди?! Ундай эмаслиги қўлланманинг кейинги саҳифасида айтилади. Шундай экан, юқоридаги гап ўқувчини чалғитмайдими? Ёки «Миллий ашулалар учун миллий шеърлар мажмуаси» деган умумий ном остида 8 та «гул» тўплами нашр этди» (77-бет) жумласини ўқиган ўқувчи ҳайрон бўлиши табиий, чунки «гул» тўплами 8 та эмас, 6 та. Бундай мисолларни талайгина келтириш мумкин.

Дарсликдан Ҳамид Олимжон портретини ўқиган ўқувчи тилга олинган асарлар нимаси билан қадрли, деб савол бериши тайин. Адабий портретдан кўпроқ ҳаёт ҳақиқатидан йироқ, тоталитар тузум сиёсатини қўллаб-қувватлаган шеърлари келтирилиб, танқид қилинган. Аксинча, шоир ижодини ўрганишга асос бўладиган, давр сиёсатидан холи, кишини маънавий ва эстетик жиҳатдан тарбиялайдиган шеърлари поэтик нуқтаи назардан таҳлилга тортилмаган.

Ҳақиқат баҳсда туғилади дегандек, Ҳ. Абдусаматов ва У. Норматов чиқишларида дарсликни мукаммаллаштиришга хизмат қиладиган фикрлар кўп. Демак, ҳар иккала мақола ҳам ўқув қўлланмаларини янада такомиллаштиришга хизмат қилади. Шу жиҳатдан улар диққатга моликдир.

Ҳакимжон КАРИМОВ,
филология фанлари доктори

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги Абдулла Қаҳҳор уй-музейи катта илмий ходими, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими
Кибриё ҚАҲҲОРОВА
вафот этганлиги муносабати билан марҳуманинг оила аъзолари ва яқинларига чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва адабиёт жамғармаси шоир
Шавкат РАҲМОН
вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва дўст-биродарларига чуқур таъзия изҳор қиладилар.

БОҒДАН ТОПИЛГАН ХУМ

ЁКИ ҲАЛОЛЛИКДАН ЯРАЛГАН БАХТ

Бу ажойиб воқеани болалигимда бобомдан эшитган эдим. Бобом эса боболаридан эшитган эканлар. Аллоҳга беадад шукурки, энди айтиб бериш навбати менга келди.

Довуччалар қинидан чиққан кезлар. Ариқ лабидаги ялпизлар шарқираб оқаётган сувнинг шўхликларидан чайқалиб, гир атрофга оромбахш бўй таратарди. Лекин ҳовуз бўйидаги супада ўтирган Аҳмаджонни табиат гўзаллиги қизиқтирмасди. У ўйлаб ўйининг охирига етолмасди. Негаки, қарзини тўлаш муддати етганди. Шу боис ор қилиб, сўнгги вақтларда кўчага ҳам чиқмай қўйганди. Бугун эса биродари Авлиёотадан қарзига мўлжалланган маблағни олиб келиши керак эди, бироқ у негадир кечикаяпти. Ишқилиб, тинчликмикин?

Аҳмаджон бомдод намозини ўқиб, кеча Авлиёотадан қайтган маҳалладоши — Раҳматулланикига борди. Раҳматулла унинг биродари жиддий сабабларга кўра яқин орада кела олмаслигини айтди.

Энда қандай чора топмоқ керак? Лафз қилган-ку, ахир. Ёки шаҳар четидаги чорбоғини сотиб, қарзидан қутулсамикин? Йўқ, бу ақлга сиғмайдиган иш. Чорбоғ боболаридан қолган мерос, қолаверса, унда битган мевалар оиласини йил бўйи боқиб турибди. Лекин ваъдага вафо қилмаса, яна бўлмайди. Тўғри, ундан ҳеч ким қарзини қистаётгани йўқ, аммо ўзининг баҳорда қайтиб бераман, деган ваъдаси бор-да.

Аҳмаджоннинг ёдига орқа кўчалик Шамсиддин қорининг қайси куни тўйда «Бирорта дурустроқ боғ сотилса, олардим», деган гапи тушди. Пировардида, «Шовла кетса кетсин, обрў кетмасин, тирикчилик бир гап бўлар», деб ўрнидан қўзғалди.

Эртасига савдо пишди. Шамсиддин қори ҳозирча пулнинг ярмини, қолганини кузда, ҳосил пишиғида берадиган бўлди. Аҳмаджон кўч-кўронини кўтариб, оиласи билан шаҳар ҳовлига кўчди.

* * *

Шамсиддин қори боғни айланаркан, баҳри-дили очилиб, яйраб кетди. Болаларининг хурсандчиликлари ҳам чексиз эди. У тўнғичини чақирдида, ҳовлининг бир чеккасини кўрсатиб, кирўра кавлашни буюрди. Ўғли ярим одам бўйи кавламасданоқ тўхтаб, отасини чақирди. Ер қаъридан кичкинагина, аммо оғир хумча чиққанди.

Ота-бола хум оғзидаги латтани оҳиста ерга энгаштиришган эди, унинг ичидан сариқ тангалар тушди.

Ўғил анграйиб, қотиб қолди. Отаси эса шоша-пиша тангаларни териб, хумга қайта солиб, оғзини яна латта билан ёпди-да, йўлга отланиш лозимлигини айтди.

Ҳаял ўтмай, икки отлиқ топилмани олиб, анҳор бўйлаб йўртиб кетишди. Улар боғнинг эгасиникига етиб келишганда Аҳмаджон юмуш билан гузарга чиқиб кетган экан. Бироздан сўнг келиб, меҳмонлар билан кўришди, уларни ичкарига таклиф қилди. Бир пиёладан чой ичилгач, Шамсиддин қори юз берган воқеани ҳикоя қилиб берди. Кейин:

— Энди омонатингизни олиб қолинг, — деб хумчани Аҳмаджоннинг олдига қўйди.

Аҳмаджон бир меҳмонларга, бир хумга қараб:

— Кечирасизлар, мен буни ололмайман. Боғни сизга борлигича сотганман. Энди унинг эгаси сизсиз. Нима чиқса, шариатга кўра, у сизники, — деди. Ҳар қанча гап-сўзга қарамай, топилмани олмади.

Ота-бола ноилож хумни кўтариб, ортларига қайтдилар...

* * *

Шамсиддин қори мадраса тупроғини ялаган, оқу қоранинг фарқига борадиган, ҳалолликда танилган, номи етти маҳаллага маълум тожирлардан эди. У текин топилган даромад барибир сингмайди, устига охиратини ҳам куйдиради, деган ақидага сидқидилдан ишонарди. Тақдирни қарангки, ўзининг бошига шундай савдо тушиб турса. Тағин бу олтинларнинг қандай топилганини, нима мақсадда йиғилганини ҳеч ким билмаса.

Эртасига эрта билан у қозикалон Муҳаммад Шариф ҳузурига борди. Қозикалон Шамсиддин қори билан мадрасада бирга таҳсил олган эди, уни хуштавозе билан кутиб олди, ҳол-аҳвол сўради. Бўлган воқеани эшитгач, хум топилган жойни кўриб, батафсил танишиш учун ходимларидан бирини ажратди.

Иш эртасига икки тараф иштирокида кўрилди. Аҳмаджон қозихонага мажбуран келтирилди. Қозининг ишораси билан сўз бошлаган мирза бор гапни батафсил тушунтирди. Сўнг томонлар эшитилди. Қози топилмани боғнинг янги эгаси Шамсиддин қорига тегишли, деб ҳукм чиқарди. Аҳмаджоннинг кўнгли таскин топиб, уйга кетди. Шамсиддин қорининг эътирози эса инобатга олинмади.

Орадан бир кун ўтгач, кечки пайт Шамсиддин қори қози Муҳаммад Шарифникига меҳмонга бостириб борди. Мезбон бу ташриф бежиз эмаслигини кўнглидан ўтказса-да, сир бой бермади. Улар узоқ вақтгача ширин суҳбат қуриб, талабалик йилларини эслашди, ўша пайтларда севиб ёд олишган ғазалу рубоийларидан ўқишди. Меҳмонхона тўрида осиғлиқ турган тамбур ҳам қўлга олинди. Мезбон дилга яқин куйлардан чалиб берди. Меҳмон, барибир, юрак ютиб нима мақсадда келганини айтолмади. Уни шундай юк босган эдики, кетар чоғида ҳар гал бир сакраб минадиган отига зўрға кўтарилди.

Муҳаммад Шариф меҳмон кеттанидан сўнг, ўйчан бир ҳолатда босиб-босиб чой ичди, хуфтон намозини ўқиб, Қуръон тиловат қилди, китоб варақлади. Бироқ хаёлидан Шамсиддиннинг мунгли нигоҳи кетмади. У гўёки, «тақсир, не-не чигал муаммоларга ечим топган қозикалон бўлсангизу, менинг масаламни ҳал қилиб беролмайсизми?» деб таъна қилаётгандай эди.

Қозикалон эртаси куни ишга одатдагидан барвақтроқ келиб, хум масаласи билан шуғулланган мирзани ҳузурига чақирди:

— Кеча кўрилган иш бўйича сизга ўта муҳим топшириқ бор. Биринчидан боғ тарихини ўргансангиз. У Аҳмаджон Валижон ўғлига кимдан ва қай тарзда мерос қолган? Бундан ташқари, Аҳмаджон билан Шамсиддиннинг оила аъзолари ҳақида суриштириб кўрсангиз. Қолгани ўзингизга ҳавола, нима керак бўлса, ҳаммасини ҳозирланг.

Уч кундан сўнг мирза тегишли далилларни тўплаб, қозикалонга ҳисобот берди:

— Боғнинг кун ботар этагида бир қария яшар экан. У кишининг гувоҳлик беришича, боғ Аҳмаджоннинг отаси раҳматлига отасидан мерос қолган экан. Бунга ҳужжатлар ҳам бор, текшириб кўрдим. Оқсоқолнинг айтишича, Аҳмаджоннинг ота авлодлари заргар ўтишган. Лекин у бу касб этагидан тутмаган. Сабаби — отасидан ёш қолиб, тоғалари қўлида кўнчиликни касб қилган. Аҳмаджоннинг отаси бандаликни сафарда тўсатдан бажо келтириб, васият қилолмай, кўп нарсаси кўчада қолиб кетган. Лекин у билан хизмат юзасидан олди-берди қилган касбдошлари унинг болаларини баҳоли қудрат ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб, раҳматлига тегишли маблағларни топшириб, рози қилишган. Аҳмаджоннинг оилавий шароитига келсак, хотини ва олти фарзанди бор. Тўнғичи қиз, ўн тўрт ёшда, маҳалладаги отин ойида таҳсил кўрган, онасидан чеварликни ўрганган.

Шу ерга келганда қози ялт этиб мирзага қаради-да:

— «Яхши, қани Шамсиддин Фахриддин ўғли оиласи тўғрисида нималарни аниқладингиз? — деди.

Мирза қўлидаги қоғозларни варақлаб, ўқий кетди:

— Шамсиддин Фахриддин ўғлининг саккиз фарзанди бўлиб, каттаси ўғил, ҳозир ўн етти ёшда, «Кўкалдош» мадрасаси талабаси...

Қозикалоннинг юзига қизиллик югуриб, чеҳраси очилди. Кўнглидан «Топганинг тўйига буюрсин дейишган экан-да, ҳалол экан», деган фикрни ўтказди. Кейин мирзага қараб деди:

— Хўп, ҳозирча бўлади. Пешиндан кейин маҳалла элликбошисини менинг ҳузуримга таклиф этсангиз.

Мирза қозикалоннинг мудаосини тушунолмай қолди: бу ишга элликбошининг нима дахли бор? Қолаверса, уч кун овора бўлиб тайёрлаган маълумотларининг ҳали ҳаммасини айтиб улгурмаган эди.

* * *

Элликбоши келганда иссиқ тобида эди. Муҳаммад Шариф уни иззат билан тўрга таклиф этди. Фотиҳадан сўнг мақсадга ўтиб, элликбошига ўз режасини тушунтирди. Суҳбатдошига унинг орзу-нияти жуда маъқул тушди. Қозикалон фақат жуда эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилиш лозимлигини уқтирди.

* * *

Ўша оқшом сурнай навоси узоқ-узоқларга таралди. Қарияларнинг фотиҳасини олишгач, куёвнавкарлар отларга миниб, келинникига йўл олишди. Пахса деворлар орқасидан мўралаётган қиз-жувонлар куёвнинг алп қоматини кўриб, «Кўз тегмасин, кўҳлик келинга жуда-жуда мос экан, — дея шивирлашди.

Қудаларга тўн кийгизилганда биринчи бўлиб қозикалон Муҳаммад Шарифни йўқлашди. Ундан сўнг элликбошини. Тўй тўйдек ўтди.

Алқисса, боғдан топилган тилла тангалару қозикалон сабаб, Шамсиддин қори билан Аҳмаджон қуда бўлиб қолишди.

Омонулло МУТАЛОВ

> ***Дунё ўткинчи... Ўзлигини англаб етган, қалбига қулоқ солган ҳар бир инсон ўзига, мен бу фоний дунёда нима иш қилдим, яна қандай ишлар қилишга вақтим ва қурбим етади, деган саволни бериши керак. Ана шундай савол инсон қалбини тозартиради, уни босавоб, эзгу ишларга чорлайди. Хуллас, маънавиятда инсоннинг иймони, эътиқоди, ахлоқи, ҳаётнинг маъносини қандай тушуниши, ички дунёси намоён бўлади.***
>
> ***Ислом КАРИМОВ.***

ШОҲИ ҲАМАДОН

Шарқда Амири Кабир, Сиёҳпуш, Ҳазрати Амиржон, Шоҳи Ҳамадон лақаблари билан шуҳрат қозонган, XIV аср сўфизм таълимотининг маърифати нафс, одоб ул-машойих, самоъ, сафар, шукр, ризо каби тармоқларини янада бойитишга муҳим ҳисса қўшган Мир Сайид Али Ҳамадоний 1314-1315-йиллар орасида Эроннинг Ҳамадон шаҳрида зиёли оиласида дунёга келган. Отаси Сайид Шаҳобуддин Халифа Али ибн Абутолибнинг 17-авлодига бориб тақалади; онаси Фотима эса пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг 17-шажарасига уланади.

Маърифатли хонадонда таваллуд топган Али Ҳамадоний мустақил илм ўрганади, отаси уни билимдон қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор беради; 16 ёшида барча билимларни ўзлаштириб, тўла-тўкис сўфизм сари юз ўгирган Али Шайх Шарофиддин Маҳмуд Маздақонийдан (1364 йили вафот этган) сабоқ олишга киришади; кейинчалик эса шайх Али Дўстийдан билим ўрганади. Бу устозлар сўфизмнинг кубровия оқими намояндалари эдилар. Дўстий вафотидан сўнг Али яна Маздақоний ҳузурида ўқишни давом эттиради ва устози жаҳон асроридан мукаммал воқиф бўлмоқ учун юрт кўрмоқ, эл билмоқ, баҳру барда юрмоқ — сафар қилмоқ шартлигини айтади. Шундан сўнг Мир Сайид Али Ҳамадоний 21 йиллик сафарга чиқади: Шарқ ўлкаларини кезади, Ҳинду Покистонда бўлади. Ажаму Араб юртларини уч маротаба пиёда айланиб чиқади.

Шогирди Мавлоно Жаъфар Бадахшийнинг маълумотига кўра, Али Ҳамадоний 1372 йили Хатлон (Кўлоб)нинг Алишоҳ қишлоғига келиб жойлашади. Барча тадқиқотчилар буюк мутафаккир соҳибқирон Амир Темур билан бир неча марта учрашганини ёзиб қолдирган. Жумладан, у 1379 йил Хатлонда буюк жаҳонгир билан бўлган суҳбатида: «Кашмир вилоятига сафар қилиб, бу ўлка халқини исломга даъват этмоқчиман, шоядки улар мусулмон бўлишса», деб 700 муриду шогирди билан Кашмирга қараб жўнайди. Умуман, Кашмир минтақасида исломнинг тарқалишида бевосита Ҳамадонийнинг хизмати беқиёсдир. Олим томонидан қурдирилган Хонақоҳ ва жомеъ масжидининг ҳамон сақланиб келаётгани минтақа халқларининг унга бўлган меҳри нишонасидир. Умрининг охирги йилларини шу шаҳарда ўтказаётган бир замонда Ҳамадоний 1384 йили Хатлонга қараб йўлга чиқади, аммо ҳозирги Покистоннинг Похли шаҳрида касалга чалиниб, вафот этади. Кашмир султони олимни ўзи қурдирган Хонақоҳ ёнига дафн этмоқчи бўлади. Аммо васиятига кўра шогирд ва муридлари жасадни Кўлобга элтиб, ўзи севган қишлоққа дафн этадилар. Шунинг учун таниқли олим Яъқуб Сарфий: «Али Ҳамадонда туғилди-ю Хатлонни Ватан этди», деб ёзган. Эрон олими Парвиз Азкоий: «Али Ҳамадоний умрининг 50 йилдан зиёдини дунё кезишда ўтказди, аммо сафарнома ёзиб қолдирмади. У қалпоқ тикиш билан кун кўрар эди», деб қайд қилади. Кашмирда ўзига хос сўфизм мактабини яратганлигини таъкидлайди.

Қўлёзма манбаларнинг гувоҳлик беришича, Али Ҳамадонийдан бизга ғазал ва рубоийлардан иборат ихчам шеърлар тўпламининг катта-кичик илмий-назарий рисолалар мерос бўлиб қолган. Шогирдларининг ёзишича, олим шеърларини қирқ нафар муридининг илтимосига кўра ёзган экан. Манбаларда унинг илмий китобларининг сони 170 та деб кўрсатилади. Уларнинг кўпчилиги дунёнинг яратилиши, моддийлиги, ишқ-муҳаббат, давлат-идора усуллари, ўз-ўзини таниш, нафс маърифати, шайхлар одоби, жавонмардлик шартлари, комил инсон, фано ва бақо, адолат, сабр, ризо, шукр, ирода, маърифат, мавжудот зинапоялари каби фалсафий масалаларга бағишланган.

Аксарият Шарқ машойихлари сингари Али Ҳамадоний дунёқарашининг асосини ҳам мол-дунёга ҳой-ҳавас, мансаб-мартабага ҳирс қўймай, ўз ҳунари, қўл кучи эвазига ризқ-рўзи топиб, борини бева-бечоралар билан баҳам кўриб, йўғига шукр қилиб яшаш ғояси ташкил этади. У ҳақ йўлида билим эгаллаш, риёзат чекиб сафар қилиш комиллик шартларини бажаришнинг илк зинаси, деб билган. Шунинг учун ҳам донишманднинг кўпчилик шогирди ва муридлари ният йўлида фидойилик кўрсатиб, ҳамиша сафарларда унга ҳамроҳу ҳамдам бўлган. Шогирдлари ҳам бирор касбни эгаллаб, фақат ўз кучлари эвазига ризқу рўзини топиб яшаган. Шуни алоҳида қайд этиш кераккки, Али Ҳамадоний китобларининг кўпчилиги назарий жиҳатдан кўра кўпроқ амалий аҳамиятта, таълим-тарбиявий моҳиятта эгадир. Қуйида сиз Ҳамадоний ҳақидаги ривоятлардан ўқийсиз.

Ҳамиджон ҲОМИДИЙ,
филология фанлари доктори, профессор

Жума ўгитлари

РИВОЯТЛАР

Шоҳ Нуриддин Неъматулло Вали ҳазрати Мирни кўргани борганларида у киши бетоб эканлар. Шунда бошларидаги саллаларини олиб, шайхнинг муридларидан бирига бериб дебдилар:

— Буни пирингга элтгин, пайтава қилсинлар ва ўз пайтаваларини лутфан берсинлар, мен салла қилиб ўрайман.

***

Ҳамадон дарвешлари тонгги ибодат ва бошқа хизматларни адо этиб бўлгач, оғир жисмоний меҳнатларни бажаришга мажбур қилинарканлар. Бундай меҳнат Ҳамадоний зиммасига ҳам тушган экан.

Кунлардан бир кун Ҳамадоний бир дарвеш билан устозлари шайх Ахий (Али Дўстий — Ҳ. Ҳ.) амри билан оғир тошларни бир жойдан иккинчи жойга ташиш мажбуриятини бажаришаркан. Иттифоқо Ҳамадоний шундай оғир харсангларни бир жойдан бошқа жойга олиб бориб-олиб келишнинг нима фойдаси бор, деб сўраб қолибди. Шайх бу сўровдан ранжиб, асабийлашиб, ковушини оёғидан ечибди-да, шогирднинг юмшоқ жойига бор кучи билан туриширибди ва дебди: «Бунинг фойдаси шуки, куфр сўзни ҳаргиз айтмагайсан». «Кафш шу қадар қаттиқ тегдики, наъли баданимга ботиб қолиб, овози ҳамон қулоғим остида жаранглайди», деб нақл қилиб юраркан Ҳамадоний.

***

Ҳамадоний нақл этибдур: ҳаж сафарим ўн ой давом этди. Қаерда дам олиб ётсам, ҳақ субаҳонаҳу таолодан «Тур, халқни исломга даъват эт!» деган нидо келарди. Шунинг учун бирон манзилда муқим турмадим, бирон шаҳарда икки ойдан зиёд яшамадим.

***

Кашмир подшоҳи Султон Аловуддин тушида офтобнинг жанубдан чиққанини кўрибди. Шоҳ будда уламоларини йиғиб туши таъбирини сўрабди. «Эй подшоҳ, — дебди улар, — Мовароуннаҳр заминидан бир киши келиб ҳаммамизни мусулмон қилади». Ҳақиқатан ҳам Али Ҳамадоний Кашмирга бориб, бутун халқни исломга даъват этибди.

***

Нақл этишларича, Али Ҳамадоний бир сафар 700 нафар эронлик сайидлар билан Кашмирга борибди. У ўз дўстлари ва яқинлари билан Алоуддин маҳалласидаги Абҳат (ҳозирги Чаҳрам) анҳори соҳилига жойлашибди. (Кейинчалик ана шу манзилда Шоҳи Ҳамадон номли Хонақоҳ ва Жомеъ масжиди бунёд этилган). Ҳар куни Ҳамадоний аср намозидан сўнг бир баландликда одамларга ваъз айтиб, уни маҳаллий тилга таржима қилдирар экан. У оддий халққагина эмас, ҳинд ва будда уламоларига ҳам ваъз айтаркан. Баъзан бундай мажлислар баҳсу мунозарага айланиб, шайх ўз ақл-заковати, ўткир зеҳни, исломий тафаккури билан ғолиб келаркан. Натижада мажлис аҳлидан бир неча киши бир йўла исломни қабул этган кунлар ҳам бўлган экан.

***

Али Ҳамадоний ҳалол ризқ топиб ейиш учун қалпоқ тикиш билан машғул бўларди. Айтишларича, бу касб унга тушида башорат қилинган экан. Кунлардан бир кун у ўзи тиккан қалпоқлардан бирини Султон Қутбиддинга туҳфа қилибди. Қутбиддин ўша қалпоқни доим тожи остидан кийиб юрар экан. Бир юз қирқ йил давомида ўша шажара ҳукмронлари бу анъанани давом эттиришибди. Аммо Султон Фатҳшоҳ ўша қалпоқни ўз кафанига қўшиб дафн этишни васият қилибди. Токим шу қалпоқ туфайли гўр азобию қиёмат заҳмати камроқ бўлсин, деб умид қилган экан. Шундай қилишибди. Машҳур донишманд Мавлоно Муҳаммад Они бу ишнинг хунук оқибатини қуйидагича нақл эттан: давлат ва салтанат Шамсуддин хонадонидан бошқанинг қўлига ўтажак. Шундай ҳам бўлибди. Нақл этишларича, Ҳамадоний кулоҳи дафн этилгандан 37 йил ўтгач, Ғозичак номли бир баҳодир майдонга чиқиб, шоҳамбарий шажарасига барҳам бериб, тарих майдонига чаклар сулоласини чиқазибди ва улар 23 йил ҳукмронлик қилиб, Акбаршоҳ зарбаси таъсирида қулабди.

***

«Мастурот» китоби муаллифининг ёзишича, Балх ҳукмронларидан бири Сайид Ҳамадонийнинг илмий кучи, кароматтўйлик қудратига ишонмай, мис ва пўлатдан отлар ясатираркан-да «агар сен ўз қавлингдан қайтиб, менинг саройимга бўйин эгиб келмасанг, ана шу қизиб турган отлардан бирига ўтқизаман», деб сиёсат қиларкан. Лекин Сайид ҳақ йўлдан қайтмабди. Кунлардан бир кун подшоҳ қараса, ясаттирган барча отлари тупроққа айланиб қолибди. Қилмишидан пушаймон бўлган шоҳ Шайхга қўл бериб, мурид бўлибди.

***

Али Ҳамадоний 1383 йили учинчи марта Кашмирга сафар қилиб, 1384 йилнинг зилқаъдаси бошларигача ўша шаҳарда яшади. Шундан сўнг умра ёки ҳаж сафарига бормоқ мақсадида ватанга қайтади. Йўлда Похли шаҳрига тушади. Шаҳар ҳокими Шайхдан бир неча кун шу ерда яшаб, ўз маърузаларидан халқни баҳраманд этмоғини илтимос қилади. Сайид ўн кун давомида катта анжуманларда ваъз айтиб, халқни ўз маърифатидан баҳраманд эттач, йўлга тушибди. Йўлда касал бўлиб, беш кун ўтгач, вафот этибди.

***

Ҳайдари Бадахший «Мастурот» рисоласида шундай ёзади: Али Ҳамадоний Хатлондалигида Ҳазрати Расулуллоҳни тушида кўрган экан ва ул ҳазрат «Сенинг хокинг шу ерда бўлади», деб башорат қилган эканлар. Уйқудан турган Сайид бу башоратдан мамнун бўлибди. Чунки у ўзини шу шаҳарга қаттиқ боғлиқ, деб юрарди. Бу воқеани шайх муридларига айтиб берган ва уларнинг: «Сизнинг умр риштангиз қачон узилади», деб берган саволларига «мен мана шу воқеадан сўнг уч йилу бир кеча кундуз умр кўраман», дебди. Муридлари зор-зор йиғлашибди. Ҳақиқатан ҳам шайх ўзи айттан кунда вафот этибди.

***

Али Ҳамадоний вафотидан хабар топган Султон Қутбиддин жасадни Кашмирга элтиб дафн этиш учун одам юборибди. Похли ҳокими эса Сайидни ўз вилоятида дафн этмоқчи эди.

Хатлонлик муридлари эса устознинг жасадини, васиятига кўра, ўзлари билан олиб кетмоқчи бўлишибди. Ҳар ҳолда орада қаттиқ тортишув рўй берибди. Мурдани ювибтараб, кафанга ўрагач, Шайхнинг мурид ва шогирдларидан бўлмиш Қавомиддин Бадахший дебди: «Кимдаким Шайхнинг мурдасини ўрнидан қимирлата олса, уни хоҳлаган ерига элтиб кўмиши мумкин». Бу гапдан ҳамма таажжубга тушибди. Кашмирликлар ва Похли халқи бирин-кетин Сайид Ҳамадоний жасадини кўтариб кетишга уриниб кўришибди. Лекин ҳеч ким ўрнидан қимирлата олмабди. Шундан сўнг шайх Қавомиддин Бадахший энди навбат бизга келди дебди-да, устози мурдасини бир ўзи икки қўлида даст кўтариб йўлга тушибди. Йиғилганлар ҳайрат бармоғини тишлаб, Шайхни Хатлонга элтишга монеълик қилмабдилар. Шундай қилиб, Али Ҳамадонийни ўзи севган Алишоҳ қишлоғига элтиб дафн этибдилар. Унинг мақбараси мўътабар зиёратгоҳ ҳисобланади.

ЁШЛИК БЕБОШЛИК ЭМАС

Фарзанд шундай бир ноёб гавҳарки, озгина эҳтиётсизлик, бепарволик қилсанг, унга дарз кетади, аслига қайтариш қийин бўлади. Шу боис донишмандлар азалдан бола тарбияси жуда оғир ва мураккаб жараён эканлигини таъкидлаб, унга жиддий эътибор бериш лозимлигини уқтирганлар. Бу ўгитларга амал қилмаган, фарзандининг юриш-туришини, хатти-ҳаракатларини ўз вақтида назорат қила олмай, кейин пушаймон бўлаётган ота-оналарнинг изтиробларидан эса фойда йўқ. Мана, бир неча мисол.

Адҳамнинг отаси узоқ йиллар Қаршидаги савдо ташкилотларига раҳбарлик қилди. Фарзандларининг яхши яшашлари ва ўқишлари учун уйда барча шарт-шароитларни яратиб берди. Аммо уларнинг тарбиясини ўз ҳолига ташлаб қўйди. Оқибатда 1961 йилда туғилган ўғил қингир йўлларга кириб кетди. Бирор жойда ёлчитиб ишламади. Наркотик моддалар истеъмол қилишга ружу қўйди. Ҳали ўттиз ёшга кирмай туриб, кетма-кет тўрт марта жиноятга қўл урди ва турли муддатларга қамалди.

У охирги марта 1995 йилнинг 26 январига ўтар кечаси шаҳарнинг Оқ мачит кўчасидаги 8-«а» уйга — Рўзиевлар хонадонига девор ошиб, ўғирликка киради. Уй эгалари ухлаб ётганларидан фойдаланиб, «Восход-3М» русумли мотоциклни дарвозахонадан олиб чиқиб кетади. Сўнгра уни Бузруков кўчасидаги 9-уйда яшовчи таниши Ҳамдам Эшназаровнинг уйига олиб бориб, яшириб қўяди.

1995 йил 8 март куни Адҳам Каримов ички ишлар бўлими ходимлари томонидан гумонланиб, тинтув қилинганда ён чўнтагидан гиёвандлик моддаси топилади. Кейинчалик юқорида қайд қилинган ўғирликни содир этгани, наркотик моддалар истеъмол қилиш касалига мубтало бўлгани, даволанишга муҳтожлиги тасдиқланди. Айбдор Қарши шаҳар суди томонидан саккиз йиллик муддатга озодликдан маҳрум этилди.

Инсон, ахлоқ ва қонун

Хўш, Адҳамга нима етишмасди? Отасининг даромади яхши бўлса, егани олдида, емагани ортида бўлса, яна нима керак эди? Ҳеч нарса! Фақат битта энг керакли нарса — оилада фарзанд тарбиясига эътибор йўқ эди. Адҳамнинг дўстлари ким, ўқиши қандай, нима учун жон койитиб ишламайди, деган саволлар ота-онани ташвишга солмаганди. Бола парваришсиз дарахт мисол эгри ўсганди.

Отабек Тўраев 1979 йили Нишон туманида туғилган. У ҳам Адҳам сингари ҳеч қаерда ишламай, ўқимай юрган. Қарши шаҳар «Ғузор» кўчасидаги 3-уйнинг 6-квартирасида яшаган. У 1996 йилнинг 5 январи кечаси шу кўчада жойлашган Ҳусан Самадовга тегишли хусусий гўшт дўконидан 2410 сўмлик молларни ўғирлаб кетади. 17 январь кечаси эса Ўзбекистон шоҳкўчасидаги «Қилич» хусусий кичик корхонасига қарашли «Гўзал» савдо дўконидан 20965 сўмлик буюмларни ўмаради.

1966 йили Шаҳрисабз туманидаги Темирчи қишлоғида туғилган Муҳиддин Хўжаев ҳам бекорчилик туфайли жиноятга қўл урди. Шу йил 7 январ кечаси Қарши шаҳар «Коминтерн» кўчасидаги 10-уйда яшовчи таниши Одил Примов ишда, навбатчиликда бўлган пайти «дам оламан» деган илтимос билан унинг уйи калитини сўраб олади. Бу оқшом Одилнинг хотини, болалари қишлоққа кетган бўлишади. Муҳиддин ўзига мурувват кўрсатган таниши Одилга ҳиёнат қилади. Унинг уйидан жами 56334 сўмлик мол-мулкни ўғирлаб кетади. «Ишонмагин дўстингга, сомон тиқар пўстингга», деганлари эҳтимол шу бўлса керак.

Қаршилик Бахтиёр Худойназаров, Баҳром Мусаев, Дилшод Эргашев, ака-ука Отабек ва Азамат Эргашевлар эндигина 16—17 ёшни қоралаган ўсмирлар бўлишса-да, ўзаро тил бириктириб, бировларга тегишли бўлган молларни ўғирлашади. 1970 йили Когонда туғилган Исмоил Шойқулов эса ўзи яшайдиган Қарши шаҳрининг А. Раҳимбобоев кўчасидаги 8-уйга меҳмон бўлиб келган поччаси Дилшод Қодировни мастлик билан пичоқ уриб ўлдиради. Жиноятчиларнинг барчасига судлар томонидан қилмишларига яраша жазолар белгиланди.

Тўғри, ҳозир ўтиш даврининг иқтисодий қийинчиликларини бошдан кечирмоқдамиз. Аммо бу ўғирлик, қотиллик, порахўрлик каби иллатларнинг авж олишига баҳона бўлолмайди. Чунки халқимиз бундан олдин ҳам оғир кунларни бошидан кечирган. Лекин ҳеч қачон иймон-эътиқодини йўқотмаган. Бас, шундай экан, тўқликка шўхлик қилаётган айрим бойвачча йигитларнинг ножўя хатти-ҳаракатларини асло кечириб бўлмайди.

Холмамат ҲАСАНОВ,
Ҳамид БОБОҚУЛОВ,
Қарши шаҳар судининг судялари,
Норқул ТИЛОВ,
ўз мухбиримиз

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1996 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32

Қабулхона телефони— 33-52-91

* * *

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Бош муҳаррир: Аҳмаджон. МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир —Мукаррама МУРОД қизи

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0570. Ҳажми — 4 босма табоқ. Тиражи—10843. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Индекс 64593. 1 2 3 4 5 6